

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/22, p. 559-586

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12325>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Referees/Hakemler:** Prof. Dr. Mümtaz KAYA –
Yrd. Doç. Dr. Lokman TANRIKULU -

This article was checked by iThenticate.

SESLİ BETİMLEMENİN ÇEVİRİBİLİM SINIFLARINDA TANITIMI İÇİN BİR EĞİTİM BİLEŞENİ ÖNERİSİ

*Ayşe Şirin OKYAYUZ**

ÖZET

Yaşanan birçok gelişmeyle, günümüzde farklı görsel-işitsel çeviri (GİÇ) türleri yaygınlaşmaktadır. Çeviri eğitimcilerinin bu gelişmeleri takip etmeleri de giderek zorlaşmaktadır. Ortaya çıkan yeni çeviri türleri farklı gerçekler ve ilkelerle şekillendiği, değişik izleyici kitlelere hitap ettiği için, gelenekselleşmiş GİÇ türleriyle benzeşen yönleri olsa da farklıdırlar. Ayrıca, kimi yeni çeviri türünü yapabilmek için, geleneksel türlerde eğitim almış bir çevirmenin edindiğinden farklı beceri ve uzmanlıklar gerekir. GİÇ dersi almış bir çeviribilim mezununun bu çeviri türü hakkında bilgisi olması gerekeceği düşünülse de, öğrencilere bu yeni türlerin nasıl iletileceği bölümün müfredatına göre şekillenecektir. Çalışmada bu düşünceler ışığında çeviribilim sınıflarında Sesli Betimleme çeviri türünün tanıtımı ve anlatımı için kullanılabilir bir eğitim bileşeni sunulmaktadır. İlk olarak azınlığa gönderim ve sesli betimleme konularının incelendiği bölümü takiben, söz konusu bileşenin uygulanması için atılması gereken adımlar anlatılmış, sınıf içinde kullanılabilir kılavuzlar ve terimce örneklenmiştir. Üçüncü bölümde uygulaması yapılan sınıf içi çalışma örneklerle betimlenmiştir. Sonuç bölümünde ise, önerilen bileşenin ne gibi kazanımları olabileceği değerlendirilmiş ve çalışma boyunca anlatılan eğitim bileşeninin bir öneri olarak sunulduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın amacı, özellikle görsel-işitsel çeviri dersi veren meslektaşların ders içindeki yenilikçi uygulamaları ve eğitim bileşenlerini çalışma olarak paylaşmalarını ve alanda eğitim verenlerin bilgi paylaşımını destekleyecek, eğitimcilerin deneyimleri ve bilgileri üzerine kurularak dersleri yenilikleri takip edebilecek şekilde güncellemeye yardımcı olabilecek bir çaba olarak açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: sesli betimleme, çeviribilim eğitimi, görsel-işitsel çeviri, azınlığa gönderim

* Yrd. Doç. Dr. Bilkent Üniversitesi, İnsan Bilimleri ve Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, El-mek: yener@bilkent.edu.tr

**AN EXAMPLE OF A TRAINING MODULE FOR THE
INTRODUCTION OF AUDIO DESCRIPTION IN THE
TRANSLATION CLASSROOM**

ABSTRACT

Recent developments have led to the evolution and dissemination of different types of audio-visual translation (AVT). It has become harder for translation scholars to follow such developments. These new types of AVT, though similar in some ways to the more traditional types of AVT, also have distinguishing features. Thus, it becomes necessary to equip translators with new skills and expertise in order to be able to practice new types of AVT. Though it is clear that translators who are trained in AVT need to be acquainted with such new types, the way in which these will be introduced into the curriculum will change according to the institution in question. In light of this information, the following study exemplifies a model module for the introduction of audio description in the AVT classroom. Following an initial section on the theory of audio description and accessibility, the steps that need to be taken to implement the module presented have been listed and the resources and terminology exemplified. In a third section the in-class application of the module has been described. In conclusion, the module has been evaluated through a trainers perspective and the fact that this is one possible module that could be utilised in this context has been underlined. The aim of the study is to initiate a platform of exchange among trainers who wish to train their students in audio description and thus entails an effort to update courses in line with market requirements in light of the experiences and know-how of contemporary trainers.

STRUCTURED ABSTRACT

Recent developments have led to the evolution and dissemination of different types of audiovisual translation (AVT). The rapidity of change and development has in turn made it harder for translation scholars to follow these. But, new types of AVT, though similar in some ways to the more traditional types of AVT, also have distinguishing features. Thus, it becomes necessary to equip translators with new skills and expertise in order to be able to practice new types of AVT.

Though it is clear that translators who are trained in AVT need to be acquainted with such new types, the way in which these will be introduced into the curriculum will change according to the institution in question. In light of this information, the following study exemplifies a short model module for the introduction of audio description in the AVT classroom in Turkey. The purpose is to provide an example of a short but informative module for those trainers who do not have the advantage of training in audio description in a separate course, but would want to acquaint their students with this type of AVT in more detail than for example providing a theoretical framework or definitions and examples.

The initial section of the study contains an explanation of the scope, preliminary steps and application of the module presented. The steps that

need to be taken by the trainer and the students to implement the module presented have been listed as follows: The choice of the audiovisual product to be studied (i.e. how to choose, what to choose, what not to choose); the trainers preliminary work in deconstructing, analyzing and deciphering the audio description; providing the students with information as regards the steps, aims and content of the module and the product chosen (i.e. technology required, resources needed); identifying the guide that is to be utilized in the classroom (i.e. examples of different guidelines for audio description) and deciding on how to share this with the students; watching the original and the audio described versions in the classroom; forming student working groups to work on analyzing the audio described version of the product (i.e. identifying how the audio describer follows certain guidelines and meets certain expectations of the visually impaired, providing examples of implementations of the guidelines, differentiating between audio description and quality standards for other types of AVT etc.); the collection of student examples and views and a class discussion in line with the guidelines presented to the students (i.e. listening to students findings, linking these to points in the guideline, gathering comments under heading to provide a general overview); providing further information in line with student comments.

The second part of the study provides a general overview of audio description theory and practice under headings such as audio description as a form of media accessibility. This is followed by a subsection dealing with the drafting and use of guidelines in audio description practices and also entails a detailed study of the guideline that will be used in the training module. Following this, the terminology (i.e. audio description text, describer etc.) that students will be expected to use during their analysis and in-class discussions is defined and exemplified.

The in-class implementation of the module is described in a third section. The initial sections contain a summary of the product in question - an episode of the Turkish series entitled *Vatanım Sensin* [literally translated as: You are my country]. Following this section the study conducted by the students and the data collected are classified under certain headings each of which correspond to a point mentioned in the guideline given to the students. The headings discussed and exemplified may be listed as follows: 1) The scope of the visual track; 2) The 'initial agreement' between the describer and the audience as to how the description will be provided (i.e. the describer will not address the viewers, description will be provided at a certain speed that will only be modulated marginally, different tenses will be used to denote the timing of the facts depicted in the description, what AV translators who have experience in other types of AVT should watch out for etc.). 3) The audial track limiting the audio description (i.e. understanding that audio description is in a sense a constrained form of translation, using and verbalizing cognitive resources that are presented to sighted viewers in the audio description); 4) Recognizing and introducing characters in audio description; 5) Relaying camera movements and scene changes; 6) Strategies used by the describers to keep the description informative but short; 7) Reflecting the speed of the action and the pace of the story in audio description; 8) Providing information about sounds when audial

Turkish Studies

and visual tracks do not coincide; 9) The importance of the audio describers choices in reflecting atmosphere and feelings in the scene; 10) Voicing of the audio description and appealing to the receivers emotions; 11) Filtering and/or explaining information presented in the visual track.

In conclusion, the module has been evaluated through a trainer's perspective and the fact that it is not possible to train AVT students in audio description with the use of single short module is underlined. But the advantages of introducing such a module in translation and interpreting classrooms that deal with other types of more tradition and widespread AVT are also explained. The fact that this is one possible module that could be utilized for this purpose is also underlined.

Feedback from colleagues and students utilizing the module is presented, citing issues such as the following: The importance of at least acquainting AVT students with relatively new types of audiovisual translation even if these are not included as separate courses in the curriculum; achieving this through training modules and not only providing information, but also examples about such practices; the enriching experience of the trainers who have worked to initiate such a module in their classrooms; the use of the study of different types of AVT in order to identify overlapping and differing skill sets that students need to acquire to practice these types; the benefits of the detailed analysis of the visual track which is also beneficial in other modes of AVT; cooperation between T&I colleagues with differing language combinations and others.

The aim of the study has been stated as an effort to initiate a platform of exchange among trainers who wish to train their students in audio description and thus entails an effort to update courses in line with market requirements in light of the experiences and know-how of contemporary trainers.

Keywords: audio description, translation training, audio-visual translation, accessibility

1.Giriş

Teknolojinin gelişmesi, medyaya erişim olanaklarının artması, yeni erişim politikalarının şekillenmesi, azınlığa gönderimin önem kazanması ve daha birçok gelişmeyle, günümüzde farklı görsel-ışitsel çeviri (GİÇ) türleri yaygınlaşmaktadır. Sektörün kendisi ve çeviribilim altında GİÇ çalışmaları hızla gelişmektedir. Çeviri eğitimcilerinin bu gelişmeleri takip etmeleri ise giderek zorlaşmaktadır. Türkiye'de, istisnalar olsa da, farklı çeviri türlerini destekleyen yayın platformları akademik çalışmalardan ve üniversitelerden kopuk bir şekilde işlerini yürütmektedirler. Ortaya çıkan yeni çeviri türleri farklı gerçekler ve ilkelerle şekillenmekte, değişik izleyici kitlelere hitap etmektedir. Dolayısıyla, gelenekselleşmiş GİÇ türleriyle benzeşen yönleri olsa da, farklıdırlar. Ayrıca, kimi yeni çeviri türünü yapabilmek için, geleneksel türlerde eğitim almış bir çevirmenin edindiğinden farklı beceri ve uzmanlıklar gerekir.

Öte yandan, bazı çeviri türleri kısa sürede yaygınlaşmaktadır. Dolayısıyla, GİÇ dersi almış bir çeviribilim mezununun bu çeviri türü hakkında bilgisi olması gerekir. Öğrencilere bu türlerin nasıl iletileceği bölümün müfredatına göre şekillenecektir. Gelişmeleri yakından takip eden bölümler her GİÇ türüne yönelik bir ders açabilirler. Tek bir GİÇ dersi altında farklı türler işlenerek, bileşenli

bir eğitim yaklaşımı benimsenebilir. GİÇ dersinde belli geleneksel GİÇ türlerine odaklanılabilir ve diğer yeni türler tanıtılabilir ve kısa alıştırma ile çeviri türü, kavramları ve ilkeleri açıklanabilir. Bunun dışında daha birçok yaklaşım da benimsenebilir.

Öğrencilerin, televizyonu açtıklarında gördükleri, reklamları izlediklerine adını duydukları ve belli politikalar ile desteklenen (ülkemiz için oldukça yeni sayılabilecek) çeviri türleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. GİÇ gibi sürekli genişleyen bir iş alanında iş olanaklarını çoğaltmak, yetenekli oldukları veya yapmaktan en zevk aldıkları çeviri türünü keşfetmek için bu çeviri türlerinin de müfredatta bir şekilde yer alması, en azından bunlara değinilmesi önem kazanmıştır. Türün gelişimi hakkında tarihi bilgi ve genel ilkelerinin sayılmasından öte bir bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

Bu oldukça yeni sayılabilecek GİÇ türlerinden biri de sesli betimlemedir. Bu çeviri türünde, görme engellilerin görsel-işitsel metinlere erişimlerini sağlamak için, filmin diyalog veya kurgusu açısından merkezî önem taşıyan bilgi, ses veya özel efekt içermeyen bölümlerinde, işitsel bir dış ses eklenir ve ekrandaki görsellerde ne olduğu anlatılır (Hernandez Bartolomé ve Mendiluce Cabrera, 2004, 266). Sesli betimleme oldukça olgunlaşmış bir GİÇ türü olsa da, günümüzde çeviribilim bölümlerinin çoğunda bir ders olarak müfredatta eklenmemektedir. Uygulamalarımızdan ve meslektaşların uygulamalarından yola çıkarak, GİÇ dersinin içinde bu çeviri türüyle ilgili olarak ayrılan sürenin kısıtlı olduğunu söylenebilir. Örneğin, dersin başlangıcında GİÇ türlerini tanıtırken sesli betimlemeyle ilgili kısma gelindiğinde bu çeviri türü hakkında genel bilgi verilmekle yetinilmektedir. Türün özellikleri sesli betimleme kılavuzları üzerinden açıklanır, özellikle tarihine ve örneklerinin nereden edinilebileceğine değinilir. Ancak, çeviribilim sınıflarında çok yaygın olan bu uygulama, günümüz gerçekleri ışığında yetersiz kalmaktadır. Giderek yaygınlaşan ve birçok farklı platformda örnekleri görülen bu çeviri türüne GİÇ derslerinde daha yakından bakılması gerekir.

Dolayısıyla, eğitimcilerin daha ayrıntılı bir araştırma yapması önem kazanmaktadır. Türkiye’de günümüzde çeviribilim alanındaki akademik çalışmalar arasında bu konuya odaklanan birkaç önemli örnek (bkz: Baş, 2016) ve bu konuda bilgilendirici bazı çalışmalar olsa da, Türk çeviribilimciler bu çeviri türünü yoğun bir şekilde araştırmamaktadırlar.

Bu düşüncelerden hareketle, aşağıda ayrıntıları verilen çalışma bir örnek olarak sunulmuştur. Çalışmanın giriş bölümünde örnek çalışma açıklanmış, ikinci bölümünde sesli betimleme çeviri türü ile ilgili bilgi verilmiş, ardından uygulamaya yönelik olarak kılavuzların ve yol gösterici çalışmaların üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde sınıf içinde yapılan sesli betimleme incelemesi için örnek çalışma açıklanmıştır. Genel hatlarıyla değerlendirildiğinde, çalışmada sınıf içinde uygulanabilecek bir eğitim akışı ve içeriği iletilmektedir ve çalışmaya katkı sağlayan öğrencilerin ve araştırmacıların görüşleriyle zenginleşmektedir.

1.1. Örneklenen çalışmanın kapsamı, ön adımları ve işlenişi

Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümlerinde ayrıntılarıyla verilen bileşenin amacı, sınıf ortamında sesli betimlemeyi hem kuramsal olarak hem de uygulamayla tanıtmaktır. Kuramsal bölümde ne gibi bilgilerin iletilebileceği, uygulamadaki örneklerin ayrıntıları bu bölümlerde verilmiştir.

Bileşeni uygulamak için atılacak adımlar şu şekilde sayılabilir: İncelenecek ürünün seçimi; ön çalışmanın yapılması; öğrencilerin kullanılacak ürün hakkında bilgilendirilmesi ve sesli betimlemesi olmadan ürünü seyretmeleri; derste örnek olarak verilecek kılavuzun ve bunun nasıl tanıtılacağı belirlenmesi; incelenen kesitin sınıfta izlenmesi; öğrencilerin gruplara ayrılarak ürünü incelemeleri; öğrencilerden gelen yorumların sınıf içinde tartışılarak derlenmesi ve kılavuzlarda belirtilen konular altında gözden geçirilmesi; sesli betimlemeye ilişkin çalışmalar

konusunda öğrencilerin bilgilendirilmesi. Bunları bir eğitim akışına oturtmak içinse bir ön çalışma gerekecektir.

Bu bileşendeki ilk adım eğitimcinin söz konusu çalışmaya elverişli olan bir örneği bulmasıdır. Örnek seçerken dikkat edilmesi gereken noktalar olacaktır. Dersi daha etkin hale getirmek için Türkçe bir dizi veya film seçilmesi tercih edilebilir. Başka bir kültüre ait yabancı bir görsel-işitsel ürün seçildiğinde kültürlerarası aktarım sorunsalı da devreye girecektir. Ürünün kaynak dili (kaynak işitsel), Türkçeye çevirisi, görselde yansıtılan kültürün öğeleri ve benzeri incelemede belli bir soruna veya düşünceye odaklanılmasını zorlaştıracaktır. Dolayısıyla, Türkçe bir ürünü seçilmesi uygundur.

Ayrıca, sesli betimlemesi yapılmış bir ürün seçilmesi gerekir. Türkiye’de genelde çok kaliteli sesli betimleme yapılsa da, eğitimcinin ürünü bütünüyle dikkatle izlemesi önemlidir. Günümüzde seçenekler çoktur ve çevrimiçi ortamlarda sesli betimleme yapılmış olan ürünlere erişim kolaylaşmıştır (örneğin bkz. Kanal D, Star TV, Show TV ve TRT dizileri¹).

Seçilecek ürünün türü de önemlidir. Dizi veya film arasında seçim yaparken iki seçeneğin de artıları ve eksileri olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Film seçildiyse, öğrencilerden filmi önceden seyretmeleri istenebilir. Dizi seçildiyse, bu dizinin öğrenciler tarafından takip edilen bir dizi olduğundan emin olmak gerekir. Ya da kurgu akışını izleyebilmek ve karakterlerin oturtulması için son birkaç bölümü seyredilmelidir.

Ayrıca, seçilecek ürünün sesli betimlemesinin çok zor olmaması da önemlidir. Kimi üründe sessiz aralıklar çok azdır ve sahne değişimleri hızlıdır, çok sayıda karakter vardır, farklı diller konuşulur ve benzeri daha birçok etmen sesli betimleme yapılmasını zorlaştırır. Örneğin, görsel etkilerin yoğun olarak kullanıldığı çağdaş ürünlerde, sessiz aralıklara girecek olan sesli betimleme metninde, görsel etkileri de anlatmak için ek bir çaba harcanması gerekebileceğinden işin zorlaşacağına altını çizilir (Matamala ve Remael, 2015, 63). Bu nedenle de yavaş akan, sesli betimleme yapılmaya elverişli sessiz aralıkların olduğu bir ürün seçilmesi önerilebilir. Yapılacak çalışmanın amacı çeviri türünü tanıtmaktır. Zaten, hangi ürüne sesli betimleme yapılırsa yapılsın belli zorluklar olacaktır. Alışılmalı zorlukların üstüne farklı sorunsallar eklenmemesi dolayısıyla bileşenin amacından sapmaması tavsiye edilebilir.

Bir sonraki adım, bu ürünün kaç dakikasından gerekli sayıda ve çeşitlilikte örneğin çıkabileceğini saptamaktır. Bunun yapılabilmesi için eğitimcinin kendisinin ikinci ve üçüncü bölümde anlatılan çalışmayı önceden yapması gerekir. Sınıf içinde eğitimin verimli olabilmesi için uzun bir kesitin seçilmesi gerekmemektedir. 10-15 dakikalık bir kesit seçilebilir. Kesit kısa olduğu halde bu kesitten ikinci bölümde örneklenen sayıda konu başlığı çıkması öğrencilere sesli betimlemenin zorluğunu vurgulayan bir noktadır. Ayrıca, uzun kesitlerin incelenmesi için sınıfta buna ayrılan süre uzatılmalıdır. Dolayısıyla, örneklenen çalışmaya elverişli, ancak kısa bir kesitin seçilmesi uygun olacaktır.

Yapılacak ön çalışmada önemli bir başka nokta da, öğrencilere sunulacak kılavuzu seçmektir. Bu konudaki örnekler arasından Sesli Betimleme Derneği’nde de eğitim vermiş olan Amerika Birleşik Devletleri Sesli Betimleme Konfederasyonu’nun internet üzerinden yayımladığı kılavuz önerilebilir². Seçilen kılavuzun öğrencilere dağıtılması ya da erişimlerinin sağlanması doğru olacaktır.

¹ Sesli Betimleme Derneği’nin sitesinde <http://sebeder.org/index.html>- sesli betimleme yapılmış dizileri yayınlayan kanalların listesi verilmektedir. ‘Son 10 film’ başlığı altında sesli betimleme yapılmış en yeni filmler sunulmaktadır.

² Sözü edilen kılavuz ile ilgili ayrıntılı bilgi çalışmanın 2.2 bölümünde verilmektedir.

Öğrenciler ürüne erişip sesli betimlemesi olmayan sürümünü izler, kılavuzu incelerler. Sonrasında eğitimcinin sınıfta sesli betimlemeyle ilgili bilgi vermesi gerekir.

Bir sonraki adımda çalışılacak kesitin sesli betimlemeli sürümü sınıf içinde seyredilir. Ardından öğrencilerden gruplar halinde kılavuzları da alıp sözü edilen ve gözlemedikleri konuları (kesiti yeniden izleyerek) örneklemeleri istenir. (Örnek çalışma için bkz. çalışmanın üçüncü bölüm).

Son olarak, belli bir süre verildikten sonra, öğrencilerin bulguları tartışılır. Bulgular üzerinden gerek kuramsal bilgide değinilen, gerekse kılavuzda yer alan konular, daha açık ve örneklemeli bir şekilde özetlenir.

Böylece öğrenciler sesli betimlemenin çeviribilim araştırmalarındaki yerinden, bu konuda yapılan araştırma ve çalışmalardan, bu alanın genel çerçevesinden, uygulamasından örnekleri görmüş olurlar.

2. Sesli Betimleme Konusunda Genel Bilgi Çerçevesi

Yapılacak çalışmayı anlamlandırmak için, çalışmanın uygulama kısmına geçilmeden önce sesli betimleme hakkında bilgi paylaşılması önemlidir. Öğrencilerle sınıf içinde yapılacak çalışma açısından bu çeviri türüne ait ‘terimcenin’ de tanıtılması gerekir. Dolayısıyla, bu bölümde ilk olarak sesli betimlemeyle ilgili bilgi paylaşılmış, ardından uygulamalı çalışma boyunca kullanılacak terimce açıklanmıştır.

2.1. Azınlığa gönderim, erişim ve bir çeviri türü olarak sesli betimleme

Sesli betimleme, en basit tanımıyla, görme engelli kişilerin bir görsel-ışitsel üründe hikâyeyi tamamlayan görsele erişimleri sağlayan bir çeviri türüdür (Chaume, 2013, 111). Sesli betimleme, yalnızca görme engelli kişinin ekranda göremediklerinin bir aktarımı değil, iletinin aktarımını da içermelidir (Holland, 2009, 184). Bu çeviri türü, görselin sözcüklere dökülmesi ve programdaki sessiz aralarda iletilmesi olarak özetlenebilir (Diaz Cintas, 2008, 7). Film, sergi ve çeşitli programlarda kullanılan ışitsel tanımlarla görme engelliler için seslendirilen altyazılar bu tür erişim sağlayan çeviri türlerine örnek gösterilebilir (Okyayuz, 2016, 50).

Okyayuz ve Kaya (2016) bu çeviri türünün gelişiminin ve yaygınlaşmasının arkasında yatan nedenleri şu şekilde özetlerler:

“2000’li yıllarda, toplumsal düzeyde bilinçlenme, teknolojik olanakların yaygınlaşması ve gelişimi, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası girişimler, sivil toplum kuruluşlarının ve derneklerin yaygınlaşması ve etkili hâle gelmesi ile azınlığa gönderim ve engelli kişiler için medyaya erişim konuları önem kazanmıştır.

Bu gelişmeler ışığında çeviribilimde görme ve/ya işitme engellilere yönelik çeviri türleri geliştirilmiş ve uygulamaları başlamıştır. Bu alandaki önde gelen araştırmacılardan biri olan L. Bogucki (2015: 10), görsel-ışitsel çeviri araştırmalarında günümüzde değişik çeviri türlerini, değişik gönderim kanallarını, çeviri yapma biçimlerini ve erek izleyiciler açısından incelemenin önemini vurgulayarak aslında, çeviribilim açısından azınlığa gönderim ve erişimin önemini altını çizer [...]

Örneğin, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi’nde (13 Aralık 2006) ve 15 Kasım 2010 tarihinde yürürlüğe giren AB Engellilik Stratejisi gibi uluslararası belgelerde, engelli kişilerin de eşit fırsatlar çerçevesinde topluma ve

ekonomiye katılım hakkı olması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Dahası, bu gibi belgelerde, erişimin önemi vurgulanmaktadır.

Ayrıca, Avrupa Birliği kurumları nezdinde 11 Kasım 2007’de yürürlüğe giren AB Yönetmeliği (Directive 2007/65/EC) ve 10 Mart 2010’da yürürlüğe giren Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönetmeliği’nde de medya erişimi konuları vurgulanmıştır.

Aslında, bu erişim ve çeviri türü eski çağlardan beri vardır (Pujol ve Orero, 2007); günümüzde toplumlarımızın önemli bir kesimini oluşturan engellilerin özel gereksinimlerini karşılamak açısından önem kazanmıştır. Sesli betimleme hakkında dilbilimciler ve çeviribilimciler araştırma yapmaktadır ve çalışmalarda daha çok sinema ve televizyon için sesli betimleme konusu araştırılmıştır (bkz örnekleri: Braun, 2011; Orero, 2008; Salway, 2007; Snyder, 2008). Birçok farklı ürüne eklenebilen bu çeviri türünün değişik uygulamaları da bulunmaktadır.

Sesli betimleme, farklı ürünlere de eklenebilir. Örneğin, sesli betimleme metni, dublajı yapılmış yabancı bir filme; ana dili sesli betimleme dili ile aynı olan bir filme; yabancı bir görsel-işitsel ürüne, ikinci bir dilde sesli betimleme metni eklenebilir ve benzeri uygulamalar yapılabilir. Bu gibi örneklerden yola çıkarak, sesli betimlemenin hem diliçi hem de dillerarası/kültürlerarası bir çeviri türü olduğu, ayrıca, çok ortamlı bir uygulamasının olduğu açıktır.

Sesli betimleme, görsel-işitsel çevirinin bir alt türü olarak nitelendirilir ve kendine özgü kimi güçlükleri bulunması yanında birçok olanağı içinde barındırır. Genel düşüncelerin tersine, sesli betimlemenin erek kitlesi olan görme engelli kişiler, tek tip bir izleyici kitlesi değildir. Görme engellerinin derecesi kadar, kişisel gereksinimleri ve sesli betimlemede yeğledikleri açısından da ayrılırlar.” (Okyayuz ve Kaya, 2016, 19).

Ayrıca, değişik ülkelerde değişik anlatsal gelenekler olması sesli betimlemenin değişik ülkelerde uygulamalarının da farklılaşabileceği anlamına gelir (Orero, 2008, 180).

Türk sesli betimleme uzmanı N. Baş, kitabında Türkiye’de sesli betimleme tarihini ve uygulamaları çok ayrıntılı bir şekilde özetlemiştir (bkz. N. Baş, 2016, 168-171). Araştırmacı, çalışmaların 2006 yılında gönüllü öğrencilerden oluşturulan gruplarla başladığını, 2010 yılında Sesli Betimleme Derneği’nin kurulduğunu anlatır. Sesli betimlemenin ilk örneklerinden ve bu çeviri türünü ilk yayımlayan kanallardan söz eden araştırmacı, Türkcell’in sağladığı Cepten Sesli Betimleme uygulamasına da değinmektedir. Sesli betimleme yapılan ürünlere farklı erişim platformlarını belirterek, bu çeviri türünün yaygınlaşmasının önemi üzerinde de durur.

Uzman, Türkiye’de sesli betimleme üretim sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

“[...] İlk aşamada dizi (film) izlenerek betimlemenin eklenebileceği boşluklar tespit edilir ve zaman kodları girilir. Dizinin betimleme metni tek betimlemeci tarafından hazırlanır, bir kör veya görme engelli kontrolör tarafından kontrolü yapılır, onun önerileri doğrultusunda gereken düzeltmeler yapıldıktan sonra da ses kaydına geçilir. Ses kaydından sonra tekrar bir son kontrol yapılır. Bu aşamada tespit edilen ufak tefek hatalar varsa, bunlar da düzeltilebilir [...] Her çalışma mutlaka bir engelli tarafından denetlenir [...] Türkiye’deki sesli betimleme sürecine yoğun işi yükü ve zaman baskısı hakimdir.” (Baş, 2016, 177-178).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/22

2.2 Kullanılacak kılavuzun çeviribilim uzmanlarının çalışmaları doğrultusunda incelemesi

1985'e kadar sesli betimleme alanında genel kabul görmüş ve geniş çapta uygulaması olan ilkelerden söz edilemezken (Udo, Acevedo ve Fels, 2010), günümüzde bu konuda farklı kılavuzlar vardır. Araştırmacılar, günümüzde, eşgüdümlemiş sesli betimleme esaslarına yönelik çalışmaların önemini vurgulasa da (bkz. Orero, 2005; Remael ve Vercauteren, 2007), televizyon ve film gibi GİÇ ortamlarında sesli betimleme esaslarına ilişkin bazı kabul görmüş kılavuzlar da bulunmaktadır (bkz: Audio Description International, 2005; ITC, 2000; OFCOM, 2008).

Örneklenen çalışmada kullanılan kılavuz Amerika Birleşik Devletleri Sesli Betimleme Konfederasyonu'nun internet üzerinden yayımladığı kılavuzdur. Bu kılavuzun öğrenciler tarafından çeviribilimcilerin çalışmaları eşliğinde incelenmesi alanın daha iyi anlaşılması açısından değerlidir.

Kılavuzda, ilk olarak, neyin betimleneceği, nasıl betimleneceği, dil kullanımı, biçem ve sesletim ve hazırlık başlıkları verilmiş ve sesli betimleme bu başlıklar altında anlatılmıştır.

İlk olarak görme engellilere sesli betimlemede nelerin iletilmesi gerektiği vurgulanır. B. Szymanska ve M. Zabrocka (2015, 117) da aynı şekilde sesli betimleme uygulamalarının alımlanmasının izleyicilerin yaşı, deneyimi ve alışkanlıkları çerçevesinde farklılık gösterebileceğini vurgularlar.

Bu başlık altında sesli betimlemeye dâhil edilebilecek bilgilerin çeşitliliği örneklenmiştir. Sahnede kimin olduğu, kimin konuştuğu, mekân ve uzam, sahneye giriş ve çıkışlar, ortam, ışıklandırma, hâkim renkler, kostümler, karakterlerin fiziksel özellikleri, yüz ifadeleri, hareketleri, kavgaları ve dansları, belirli seslerin nereden geldiği gibi birçok örnek verilmiştir. Çeviribilimci Beneke (2004,1), aynı düşünceden hareketle, diyaloglar arasına sokulan ve önemli ses ve müzik etkileriyle örtüşmeyen sesli betimlemede hareket, beden dili, yüz ifadesi, ortam ve kostümlerin anlatısının önemini vurgular.

Kılavuzda, görsel düzgüde yalnızca karakterlere ve ortama dair bilgiler aktarılmadığını ve dolayısıyla da, görsel düzgüde verilen yazıların, altyazıların, sahne belirleyen yazıların da sesli betimlemeye dâhil edilmesi gerektiği eklenmiştir. Seslendirmede de bu öğelerin tonlamayla sesli betimleme metnindeki diğer bilgilerden ayrıştırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Kurgu gelişimini ve karakterleri takip etmek esas olduğundan, bunların sesli betimlemeye dâhil edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu konuda kararlar verirken de sesli betimlemenin kısıtlı bir çeviri türü olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla, sessiz aralıkları, ögenin önemini ve anlaşılabilirliğini dikkate alarak seçimlerin yapılması gerekir. Zaten, çeviribilimcilere göre sesli betimlenme, neyin anlatılacağı ve nasıl anlatılacağına çözümlenmesinin yanıtına göre biçimlenen bir üründür (Maszerowska, 2015, 406). Kılavuzda bu seçimi şekillendirecek ana ölçütler ise sesli betimlemenin işitsel düzgü ile örtüşmemesi, betimlemenin kafa karıştırıcı olmamasıdır. İyi bir sesli betimlemenin ürüne 'eşlik ettiği' vurgulanmıştır.

Kullanılacak dil ile ilgili öneriler kısmında, basit, açık, bir kere duyulduğunda anlaşılabilir olacak tümceler tercih edilmeli; betimleyici, doğru ve uygun bir anlatı sağlamalı; bir karakterin ismiyle tanıtımı yapıldığı istisnalar dışında tam tümceler kurulmalı; dil kesiti programa uygun olmalı ve çok gerekmedikçe teknik terimler kullanılmamalı; kısaltma yapılırken göndermeler açık olmalı; sansür mekanizması varsa buna uyulmalı, ırkçı veya aşağılayıcı bir söyleme yer verilmemeli; aynı sözcüklerin tekrardan kaçınılmalı, eşanlamlılar tercih edilmeli; birinci ağızdan anlatılmalı gibi öneriler getirilmiştir.

Sesli betimlemenin seslendirmesinde ‘nelerin dâhil edileceği’, oluşturulacak metnin şekillendirilmesinde önem kazanmaktadır. Çeviribilimciler, tümüyle işitsel kanalı kullanarak görsel ve işitselin aktarımını gerektiren sesli betimlemede, sesin rolünün önemine vurgu yaparlar (bkz. Fryer, 2010, 206-207). Bu konudaki kurallar ise, diyalogları mutlaka gerekli olmadıkça asla kesmeyin, mecbur kaldığınız durumlarda en önemsiz sayılabilecek seslerin üstüne konuşun; gördüğünüzü yorumlamadan ve öznel eklemeler yapmadan aktarın³; biçiminizi, tonlamanızı ve hızınızı betimlenen unsura göre ayarlayın; ürünü takdir eden bir izleyici olarak dillendirin ve kendinden emin, ilgili, bilgili bir ses tonuyla okuyun; çok samimi ya da soğuk bir biçim benimsemeyin; her sessiz aralığa bilgi eklemeye çalışmayın ve arka plandaki seslerin, müziğin de duyulmasına izin verin; şimdiki zaman kullanın ve metinle eşzamanlı ilerleyerek sahneleri betimleyin; sesli betimlemeyi yapan kişi olarak metinle bütünleşin, üründen ayrı bir dış ses olarak değil, akışın bir parçası olarak algılanacak şekilde seslendirin, önermeleri yer almaktadır.

Öğrencilerin kılavuzu okuduklarından ve anladıklarından emin olunduktan sonra sınıf içinde yapılacak çalışmada kullanılacak terimceyi belirlemek ve bunu öğrencilerle paylaşmak gerekecektir.

2.3. Sınıf içinde kullanılacak terimceyi doğru belirlemek

Bu çalışmada çeviribilimdeki bazı kavramları dikkatli kullanmak gerekecektir. Örneğin, örneklenen çalışma boyunca *kaynak metin* dizinin herhangi bir çeviri eklenmeden sunulan sürümü, *erek metin* ise söz konusu çeviri türü eklendiğinde oluşan metin anlamına gelmektedir. Sesli betimleme ile eklenen işitsel düzgü *sesli betimleme metni* olarak tanımlanmaktadır. *Görsel düzgü* denildiğinde ise ekranda görülen tüm bilgiler ifade edilmektedir. İşitsel düzgü ise kaynak ve erek metindeki ortak düzgüdür.

Bu çeviri türünün doğası gereği, sınıf içinde çalışma yaparken özellikle de diğer görsel-işitsel türlerini bilen öğrenciler açısından kavramlarda karmaşa doğacaktır. Geleneksel GİÇ türlerinde (örneğin, altyazı ve dublaj çevirisi) kaynak metin genelde (dil içi çeviri yapılmıyorsa) bir dildedir, erek metin ise başka bir dildedir. Çevrilen düzgü ise işitsel düzgüdür. Ancak, sesli betimlemede işitsel ve görsel düzgü değişmemekte, sadece ek bir işitsel düzgü eklenmektedir. Bu düzgünün kaynağı ise görsel düzgüdür. Bu gibi unsurlar anlatımda karmaşa yaratabilmektedir.

Sesli betimleme metnini yazan çevirmen, *betimlemeci* veya *çevirmen* olarak anılırken, metni seslendiren kişiye *seslendiren*, *dillendiren* denilmiştir. Ayrıca, çalışma boyunca film çalışmaları alanının terimcesi de bulunmaktadır. Bunların geçtiği bağlamda anlaşılacağı düşünülse de, arzu eden eğitimciler öğrencilerine sahne, çekim, plan, fon müziği, dış ses gibi kavramları da açıklamayı uygun görebilirler.

3. Vatanım Sensin Dizisi Sezon 1. Bölüm 24. (Kanal D) – Sesli Betimleme Sürecindeki Seçimler Açısından İnceleme

Bu bölümde ilk önce incelenen dizi hakkında bilgi verilmiş, ardından sınıfta yapılan çalışmada tartışılan noktalar derlenerek döküm halinde iletilmiştir. Bunların iletiminde sınıfta konuşulan konular ve öğrencilerin yorumları açıklamalar olarak verilmiştir.

3.1. Dizi, karakterler ve seçilen sahne hakkında ön bilgi

İncelemede, Kanal D’de yayımlanan *Vatanım Sensin* dizisinin 1. sezonundan, 24. bölümü seçilmiştir. Kanal D, 2010 yılında, *Öyle bir Geçer Zaman Ki* (2010-2013) dizisiyle sesli betimleme seçeneğini sunmaya başlamıştır. Sesli Betimleme Derneği ile çalışmalar yürüten kanal, dizinin yayımından iki gün sonra internet sitesinden sesli betimlemeli sürümü yayımlamaktadır. Engelsiz

³ Kılavuzda desteklenen anlatsal nesnellüğün, aşırıya kaçıldığı durumlarda, görme engelliler için gerçekçi ve bütünsel bir sinemasal deneyim sağlamadığını vurgulayan çalışmalar da bulunmaktadır (Finbow, 2010, 215).

erişim konusunda öncülük yapan ve farkındalık yaratan kanal, aslında birçok açıdan çok külfetli ve takdir edilmesi gereken bir uygulamaya imza atmıştır.

Vatanım Sensin dizisi ise kanalın en çok beğenilen dizileri arasındadır. Türkiye’de izlenen rekorları kıran dizinin konusu web sitesinde⁴ kısaca şu şekilde özetlenir:

Azize üç çocuğu ve kayınvalidesi ile zorlu bir mücadelenin içinde bulur kendini... Canından çok sevdiği kocasının yokluğuyla ve savaş yıllarının zorluklarıyla mücadele ederek yetiştirir çocuklarını.

1919 yılında, Yıldız güzeller güzeli, gözü yükseklerde bir genç kız, Hilal ise memleket sevdalısı mücadelecisi bir genç kız olmuştur. Ali Kemal ise gönlündeki aşk acısıyla ve kendisine dair öğrendiği hazin sırla yaşamaya çalışan serseri bir mayın gibidir. Azize her birinin dertleriyle uğraşmaya çalışırken, İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edileceği haberi ile sarsılırlar. Oysa bu işgal onlara yıllar önce kaybettikleri birini geri getirecektir. Ama hiç ummadıkları bir şekilde...

Üst üste mağlubiyetle biten savaşlardan yorgun düşmüş bir milletin, en son ve en büyük sınavına hazırlandığı 1919 senesinin baharı, Azize ve Cevdet’in de hayatlarında yeni bir dönemi başlatacaktır...

Dizinin incelemesinde adları geçen ana karakterler ise şu şekilde özetlenebilir: General Cevdet Yunan ordusuna sızan, Mustafa Kemal’in yanında milli mücadeleyi sürdürmek için ailesinden olmayı bile göze almış vatanperver bir Türk casustur. Azize karakteri Cevdet’in eşi ve üç çocuğunun annesidir, hemşiredir. Cevdet’in casus olduğunu bilmediğinden kocasını boşanmış bir vatanperverdir. Hasibe Cevdet’in annesidir. Yakup, Mustafa Kemal’in Cevdet’e destek vermesi için yolladığı, casuslukta usta yüzbaşısıdır. Vasili, İzmir’in işgalini gerçekleştiren acımasız Yunan komutandır. Leon, Vasili’nin oğludur ve Yunan ordusunda Teğmen olan karakter Hilal’e âşık olan vicdanlı bir gençtir. Mehmet, İzmir’de milli mücadele hareketine destek veren, Çanakkale’de savaşmış bir gençtir. Charles, Osmanlı’yı yıkmak, Türklerin direnişlerini durdurmak ve Yunanlıları da sindirmek üzere çalışan bir İngiliz casustur. Stavros, ustaca işkence yapmasıyla ünlü bir Yunan albaydır⁵.

Dizinin incelenen bölümünün özeti⁶ şu şekilde verilmiştir:

“Silahların saklandığı sandıklar Yunan Ordusu tarafından kontrol ediliyor; herkesi büyük bir tehlike bekliyor! Sivas’tan gelen telgraf, Cevdet’e Milli Mücadele’nin seyrini değiştirecek, hayati önem arz eden bir vazifeyi bildirir; Eşref Paşa’nın sakladığı silahların, Kuvva-i Milliye Ordusu Batı Anadolu Komutanı Ali Fuat Paşa’ya, ivedilikle ulaştırılması gerekmektedir. Tüm yollar Yunan tarafından tutulmuşken, bir orduyu kuşatacak miktarda mühimmatın Afyon’a naklinin sağlanması, neredeyse imkansızdır. Üstelik İngiliz casus Charles da boş durmaz. Cevdet’in vazifesini yerine getirmesine yardım edecek olan kişi ise Azize’dir. Bu vazife bütün aileyi tehlikeye atacaktır.”

İncelenecek kesit sınıfta birlikte seyredildikten sonra, öğrenciler kendi bilgisayarlarını alıp, Kanal D’nin sitesinden diziyi açıp, gruplar halinde çalışmalarına başlayacaklardır. Kendi sınıfımızda çalışmanın kapsamı öğrencilere şu şekilde iletilmiştir: “Sınıfta anlatılanlardan yola çıkarak, sesli betimlemeyle ilgili öğrendiklerinizle ve kılavuzla, kesiti dikkatle inceleyin. Kılavuzdaki konulara

⁴ <https://www.kanald.com.tr/vatanim-sensin/hikaye-ve-kunye>

⁵ Ali Kemal, Hilal ve Yıldız karakterlerinin tanıtımı için bkz: yukarıda verilen dizi tanıtımı.

⁶ <https://www.kanald.com.tr/vatanim-sensin/ozetler/vatanim-sensin-23-bolum-ozeti>

örnekler bulun; kılavuzda belirtilmese de ilginç bulduğunuz çevirmen seçimlerini not edin. Verilen sürenin sonunda bunları sınıfta paylaşacağız ve tartışacağız.”

3.2. Sınıf içinde yapılan çalışmadan ve tartışmandan örnekler

Öğrencilere gerekli bilgilendirme yapıldıktan sonra sınıfta yapılan uygulamadan elde edilen veriler tahtaya yazılmış ve dolayısıyla tüm bilgiler belli başlıklar altında toplanmıştır. Her fırsatta sesli betimleme türüne ilişkin bilgi ve kılavuzdaki açıklamalara göndermelerden bulunulmuştur. Dolayısıyla, bilgilendirmedeki içerik ve kılavuzda açıklanan yöntemler somutlaşmıştır. Öğrencilerin ve eğitimcinin yaptığı incelemeden ortaya çıkan veriler belirli alt başlıklar altında listelenerek anlatılmaktadır.

Görsel düzgünün kapsamı: Sesli betimlemede dizinin görsel düzgüsünün kapsamı tüm GİÇ türlerinde benimsenen görsel düzgüleri içermektedir. Dolayısıyla, görsel düzgu sadece sahnelerin çekimlerini değil, aynı zamanda ekrana görüntü olarak yansıtılan ve ses düzgüsünde yer verilmeyen dili de içermektedir.

Dizinin ilk on (10) saniyesinde ekranda ilk önce dizinin hangi yaşta izleyiciler için uygun olduğu belirtilir ve dizide geçen sahneler konusunda uyarılar yapılır. Kaynak metinde bu uyarılar görmeye alışkın olduğumuz türden ikonlarla ve sembollerle belirtilmiş ve altlarında kısa açıklamalara yer verilmiştir. 7+ yazan bir dairenin altında “yedi yaş ve üzeri için uygundur”; okurların ilk olarak çizgi dizi ve romanlarda görmeye alıştıkları daha sonralarda film ve dizilerin başında şiddet ve korku ifade etmek için kullanılan şekilsiz çok kenarlı yıldız ikonu ve altında “şiddet/korku” ifadesi; üç boyutlu dairesel bir dur levhası şeklinde bir ikon ve altında “olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar” ifadesi geçmektedir. Siyah-beyaz bir ekranda beliren ikon ve açıklamalar sesli betimlemeli erek metninin ilk saniyelerindeki görsellerdir. Hemen arkasından bir iki saniye boyunca dizinin başlığı verilmiştir. Sesli betimleme metni bu görseller ekrandayken başlamasına rağmen, bu görsel düzgünün anlatımıyla başlamamaktadır, dizinin adı ve bölüm sayısı ile başlamaktadır.

Sesli Betimleme Metni (SBM) - 00:00-00:10

“Vatanım Sensin yirmi dördüncü bölüm. www.sebeder.org⁷ Yedi yaş ve üzeri için uygundur. Şiddet ve korku ve olumsuz örnek oluşturabilecek uyarıları. Vatanım Sensin.”

Alıcı ile anlaşma noktaları: Bu ilk örnekte bazı sesli betimleme gelenekleri oturtulmaktadır. Bu geleneklerin ne olduğuna örnek vermeden ve açıklamadan önce neden gelenekleri oturtmanın gerekli olduğu sorgulanmalıdır. Bir çeviri ürünün alıcısıyla buluşması için, her şeyden önce, metnin yazarının/çevirmeninin ve alıcısının kimi aktarım gelenekleri konusunda anlaşmaları gerekir. Bir romanın çevirisini okuyan okur, romanın kapağında ‘yabancı roman’ ibaresi olsun olmasın, kitap kapağında yabancı bir yazarın ismini gördüğünde veya daha ilk sayfadan Jean, John, gibi yabancı isimleri veya “Paris’te soğuk bir sabahtı...” gibi bir tümceyle sunulan girişte bu romanın yabancı bir ülkede geçtiğini anlayacaktır. Ayrıca, okurun ilk yabancı roman okuma deneyimi değilse, ya da çocuk okurlar gibi dünya bilgileri henüz zenginleşmemiş bir alıcı kitleden söz etmiyorsak, bu roman boyunca kendi kültürüne ait olmayan bazı unsurların çevirisini okuyacağının bilincinde olacaktır. Aynı şekilde, sesli betimleme metninin ilk işitsel betimlemesinde de izleyiciyle benzer bir ‘anlaşmaya’ varılmıştır. Bunu kısaca şu şekilde açıklayabiliriz.

⁷ Sesli betimleme metninde double-u double-u, double-u nokta sebeder nokta org şeklinde seslendirilmiştir.

*Betimlemeyi seslendiren*⁸ *ekranda gördüğünü alıcıya hitap etmeden anlatacaktır.* Verilen örnekte *uyarılar* kısmından anlaşılacağı üzere ‘uyarıları görünmektedir’, ‘uyarıları verilir’ gibi bir açıklama eklenmemiştir.

Betimlemeyi seslendiren görsel düzgü hakkında bilgiyi belli bir hızda sunacaktır. Daha ilk seslendirmeden belli bir hız benimsenmiş ve anlatı boyunca belli bir konuşma hızı aralığında seslendirme yapılmıştır. Belli yerlerde biraz hızlanmış veya yavaşlanmış olsa da (bkz. Örnek 16) bu bölümlerde ortalama konuşma hızının sadece biraz üstüne çıkmış veya altında kalmıştır. Ayrıca, sesli betimleme metniyle diyaloglar arasında boşluklar olan bölümler olsa da, her sessiz aralığa betimleme eklenmemiş, kimi zaman sessizlik hâkim olmuş, kimi zamansa müzik sesi yükselmiştir.

Betimlemede belli zaman kipleri kullanılacaktır. Sesli betimleme boyunca genelde geçmiş zaman (örneğin, “Azize sinirle yutkundu” 01:35), daha önceden görselde yer verilmeyen ancak sonrasında anlaşılabilir bir bilgiyi iletmek için miş-li geçmiş zaman (geçmiş zamanın hikayesi) (örneğin, “Leon ve Stavros da gelmiş” 01:17 veya “Kuru soğanları yoklamaya başlamış” 03:29-03:30), ve betimle yapılırken görselde devam eden sahnelerin anlatısında şimdiki zaman (örneğin, “Ali Kemal gergin bakıyor” 01:48) kullanılmıştır. Bunlar hikâye akışıyla bütünleşmiş, gerçek zamanlı (ing: real time) yani kaynak metnin izleyicisiyle aynı anda algılanan bir görsel anlatım izlenimi yaratılmıştır.

Çevirmenin yanlışlığa düşmemesi gereken bazı konular olacaktır. Bu bağlamda görme engelli olmayan çevirmen açısından dikkat edilmesi gereken noktalar ortaya çıkmaktadır. GİÇ türlerinin geleneksel örneklerinde (örneğin, altyazı ve dublaj çevirisi) farklı uygulamaları olsa da, eşleme unsuru ön plana çıkmaktadır. Ses ve görüntü düzgülerinin eşlemesi, yani zamanlamasının aynı olması GİÇ’in kalite standartları arasında en önemlilerden birisidir. Ancak, sesli betimlemede bu esnetilebilen bir unsurdur. Örneğin, yukarıda verilen örnekten devam edecek olursak, görsel düzgü ve sesli betimleme metni bire bir eşlenmemiştir.

SBM Örnek 1	
Sesli betimleme metni	Görsel düzgü
“Vatanım Sensin yirmi dördüncü (24.) bölüm	Uyarı ikonları ve yazıları
www.sebeder.org	İnternet sitesinin ismi okunurken ilk olarak ekranda sadece uyarı ikonları ve yazıları bulunmakta yarısı okunduğunda altyazı olarak internet sitesinin adresi girer.
Yedi yaş ve üzeri için uygundur. Şiddet ve korku ve olumsuz örnek oluşturabilecek uyarıları	‘Yedi yaş ve üzeri’ denildiği andan itibaren ikon ve yazılar kaybolur, filmin açılış jeneriğindeki ismi girer.
Vatanım Sensin	Filmin ismi ekrandan kaybolurken ve ilk kurgu sahne açılırken filmin ismi dile getirilir.

Örnek 1 başlıklı tabloda verilen örnek bütünsel olarak değerlendirildiğinde, görsel düzgüdeki tüm bilgiler sesli betimlemede aktarılmıştır. Ancak, bunların görselle bire bir örtüşümü

⁸ ‘Betimlemeyi seslendiren’ ifadesi bilinçli bir kullanımdır. Sesli betimleme genelde tek kişinin ürünü değildir. Betimleme metni birkaç kişilik ekip veya tek kişi tarafından oluşturulabilir. Bunun ayrıca spotlama (sesli betimleme metninin girişi ve çıkışı ayarlama) işlemini yapacak biri de olacaktır. Bir görme engelli editör veya danışman olacaktır. Alıcı bütün bu süreci bilmek zorunda değildir. Alıcının kulağında sadece betimlemeyi seslendiren olduğundan ‘anlaşma’ alıcının gözünden ‘o sesle’ yapılmıştır.

öncelenmemiştir. Özellikle başka GİÇ türlerini yapmaya veya incelemeye alışkın olan çevirmenler bunu göz önünde bulundurmalıdırlar. Betimlemeci görsel düzgüdeki bilginin işitsel olarak sunulan sesli betimleme metniyle bire bir örtüşümünü incelemeyecek, belli bir zaman aralığını kullanarak görsel bilginin anlamını bozmayacak şekilde mümkün olduğunca bilgi yoğun bir şekilde aktarmak ilkesinden hareket edecektir. Bu örnekler çeşitlendirilebilir.

Kalabalık bir alanda karmaşanın arasında çekim planının arkasından önüne doğru yürüyen karakterlerin betimlenmesinin zamanlamasıyla ilgili bir örnek açıklayıcı olacaktır.

SBM Örnek 2 - 00:38-00:59

“Osman yardım sandıklarının arasında. Bir at arabası Azize, Yıldız, Hilal ve Hasibe'nin yakınından geçti. Hilal çömelmiş bir küfeyle uğraşiyor. Kalabalığın arasında Osmanlı askerleri de var. Cevdet ve Vasili Yunan askerleriyle alana geldiler. Azizeler bir at arabasına yardım kolilerini yerleştiriyorlar...”

Aslında Örnek 2 başlıklı tabloda verilen sesli betimleme metni görselle örtüşümlü olarak karşılaştırıldığında ortaya diğer GİÇ türlerindeki gibi titizlikle, saniyesi saniyesine eşlenmemiş bir erek metin çıkmaktadır. “Kalabalığın arasında Osmanlı askerleri de var,” tümcesi dillendirilirken (00:50) aslında bu çekim planında Cevdet ve Vasili'nin Yunan askerleriyle alana girdiği görülmektedir. Ancak, sesli betimleme seslendirmesinde bu bilgi beş (5) saniye daha sonra verilerek Azize ve diğerlerinin at arabasına kolileri yerleştirdikleri zamana denk gelmektedir.

Yukarıda açıklanan Örnek 2’de beş (5) saniyelik bir görselle sesli betimleme metni eşleme kayması vardır; ancak, bu süre daha da uzayabilir. Aşağıdaki kesitten (Örnek 3) de anlaşılacağı üzere, kurgu akışında çok da önemli olmayan fotoğrafçı karakterinden, görselde belirttiği ilk iki anda değil, ilk belirışinden yaklaşık kırk (40) saniye sonra söz edilmektedir.

SBM Örnek 3 – 03:03-04:02

“Gözü dürbünde. Leon bir sandığı açtı. İçindeki patatesleri yokluyor. Diğerini açıyor. Azize korku dolu bir bekleyişte. Cevdet’le göz göze geldiler. Leon arabadan indi. Hilal tedirgin bakıp önüne döndü. (Araştırmacıların notu: sahnedeki fotoğrafçı ilk olarak bu tümceden sonra 03:21’de beliriyor). Leon başka bir arabaya çıkıyor. Kuru soğanları yoklamaya başlamış. Yakup tüfeğin kurma kolunu çekti. Cevdet gergin. Stavros dikkat kesilmiş. Hilal ve Ali Kemal endişeyle seyrediyorlar. Ali Kemal Azize’ye baktı Leon bir sandığı kapatıp arabadan indi. (Araştırmacıların notu: sahnedeki fotoğrafçı bu sefer daha yakın planda çekimde Leon’un arkasında gözüküyor 03:58) Yakup’un işaret parmağı tetikte. Leon indiği arabanın diğer yanına çıkıp bir sandığı açtı. Elmayla dolu. Alanda bir de fotoğrafçı var (04:02).

Aynı konuda başka örnekler de verilebilir. İşitsel düzgüden edilen bilgiyle betimlemeyle verilen bilginin üst üste binmemesi gerekmektedir. Ancak, bazı durumlarda işitsel düzgüdeki sesin tam olarak ne olduğu anlaşılmamaktadır. Dolayısıyla bunun sesli betimlemede açıklanması gerekir. Bu açıklama ses duyulmadan önce ya da sonra yapılmalıdır. Duyulan sesin anlamlandırılması veya gelişecek sahneler hakkında akıştan kopmadan önceden bilgi vermemek için, genelde, bu zamanlama olası sessiz aralık tartılarak işitsel düzgüde ses duyulduktan sonra verilmektedir. Bu konuda, Örnek 4 başlıklı tabloda verilen kesit çarpıcı bir örnektir.

SBM Örnek 4 – 03:31-03:32

Araştırmacı notu: GÖRSELDE YAKUP’UN TÜFEĞİN KURMA KOLONU ÇEKTIĞİ GÖRÜLÜR VE KOLON KURULMA SESİ DUYULUR (03:31)

“Yakup tüfeğin kurma kolunu çekti” (03:32)

Turkish Studies

Bu örnekleri verdikten sonra bir konunun altını çizmek gerekir: Eşlemenin bire bir oturmamasının sesli betimlemenin takibi, sahnenin anlamlandırması, görselin betimlenmesi açısından hiçbir sakıncası ya da eksik kalan tarafı yoktur. Bu bağlamda, görselle bire bir eşlemenin yapılmadığı örneğinden yola çıkarak, çoğu görsel-işitsel çevirmendeki mesleki ‘deformasyon’ haline gelmiş eşlemeyi bire bir oturma çabasının sesli betimleme bağlamında kimi zaman gereksiz ve yersiz olacağı ifade edilmektedir. Bunlar birer hata veya eksiklik değildir.

İşitsel düzgünün el verdiği ölçüde sahnenin anlatısını sunmak: Erek metne bakıldığında özellikle görseldeki sahne ve mekân değişimlerinde bilgi verilmeye özen gösterildiği ortadadır. Betimlemeci bu bilgiyi iletebilmek için işitsel düzgünün ön plana çıkmadığı bir aralık bulmak zorundadır. Dolayısıyla belli kısıtlarla şekillenecek, altyazı çevirisindeki gibi zamansal kısıtları olan bir çeviri türü ile uğraşıldığının farkına varılması önemlidir.

Sesli betimlemenin de kısıtlı çeviri türü olduğunun bilinciyle hareket etmek gerekir. Aynen altyazı çevirmeni gibi sesli betimlemeyi yapacak olan çevirmen de zamansal olarak kısıtlıdır. Altyazı çevirisinde çevirmen bir karakterin diyalog süresiyle kısıtlı olduğu gibi, iki satırlık altyazıda uzamsal bir kısıtla da hareket etmek ve seçimlerini buna göre şekillendirmek zorundadır. Benzer bir düşünceden hareketle, sesli betimlemeyi yapan çevirmen de filmin sessiz aralıklarıyla kısıtlıdır. Ayrıca, görme engellilerin diziyi takip edebilmesi için, özellikle yeni sahnelerin açılışında veya yeni mekân ve karakterlerin ekranda ilk görünüşünde, işitsel düzgünün kendine tanıdığı sessiz aralıkta kurgunun geçtiği yeri ve mekânı açıklamak zorundadır. Kimi zaman bu aralıklar çok kısa olduğundan çok kısa bir aralıkta sözlerini çok dikkatle seçerek, bilgi yoğun, ancak kısa bir betimleme sunmak zorundadır. İncelenen dizinin ilk kurgu betimlemesi (Örnek 5) buna güzel bir örnektir.

SBM Örnek 5- 00:13-00:17

“Yardım konvoyu enlemesine uzun iki yapının arasındaki alanda.”

Yukarıda verilen tabloda sunulan Örnek 5’ten anlaşılacağı üzere, çok kısa bir aralıkta, sözcüklerin özenle seçildiği tek bir tümceyle dinleyicilere belli bilgilerin verilmesine özen gösterilmiştir. ‘Yardım konvoyu’ denilerek ekranda görülen kişilerin kalabalık bir grup olduğu, bunun dizinin önceki bölümlerinde sözü edilen ve düzenli olarak diziyi takip edenler tarafından tanınan bir gruba işaret ettiği ifade edilmiştir. ‘Enlemesine uzun’ denilerek dar ama uzun ve dolayısıyla büyük bir mekânda buldukları, ‘uzun iki yapının arasında’ denilerek bunun bir dış mekân olduğu, ‘aradaki alan’ denilerek buradaki insanların kalabalık oluşturduğu bilgileri paylaşılmıştır. Bu sahnede kalabalıktan karışık konuşma sesleri yükseldiğinden, betimleme sayesinde alıcının aklında ortam şekillenebilmiştir.

Bu konu başlığı altında daha birçok örnek verilebilir. Sahne değişimlerinde alıcının aklındaki ortamı şekillendirmek için betimleme yapılmaya özen gösterilmiştir. Sessiz aralığın uzunluğuna göre de verilebilen bilgi artmıştır. Örneğin, başka bir sahnede Azize karakterinin evinde oldukları, evde tek başlarına oldukları, hangi odaya geçtikleri, nereye oturdukları, Azize’nin kıyafeti (“Azize’nin üstünde mavi uzun bir elbise” 17:09) betimlenmiştir.

Engelsiz alıcılara yönelik sahne betimlemelerinden yararlanmak da sesli betimlemede oldukça sık rastlanan bir yöntemdir. Birçok dizi ve filmde, ya kurgunun başında ya da kurgunun içinde sahne ve ortam değişikliği yapıldığında, genelde uzaktan çekimle verilen bir şehir sembolü, panoramik bir görüntü ve benzerine rastlanır. Belli bir sahneden sonra yeni bir sahneye (veya çekim mekânına) geçildiğinde, ortamın değiştiğini veya zamanın geçtiğini betimlemek için ekranda altyazı olarak ya da ekranın ortasına konuşturulmuş olarak beliren bir şehir ismi ve tarih, ya da zaman kodu eklenir. Kaynak izleyiciler bu bilgiyi görsel düzgüde verilen yazıdan edinirler. Örneğin, kurgu bir şehirde geçerken başka bir şehre kamera çevrildiğinde, ekranda o şehrin adı ve gerekiyorsa yıl

belirtilmektedir. Yılın belirtilmesi birkaç farklı anlama gelebilmektedir: Birincisi bir önceki sahne ile arada bir zaman farklılığı olduğu (örneğin, bir geçmişe dönüş sahnesi olabilir vb.); ikincisi belirtilen tarih önemli bir gelişmeye işaret etmektedir, (örneğin, Atatürk'ün Samsun'a çıkışı, dizide daha önce ifade edilmiş önemli davanın günü). Alıcıların sözü edilen zaman dilimi hakkında bilgi sahibi oldukları ya da kurgunun içinde bilgilendirildikleri varsayılır. Örneğin, dizide '25 Ağustos'ta davanın görüleceği' ısrarla vurgulanmış ve bir sahne geçişinde ekranda '25 Ağustos' yazısı belirmiştir. Ya da alıcıların genel kültürleri sayesinde bu tarihin önemini bilecekleri varsayılır. Örneğin, dizi Kurtuluş Savaşı hakkındaysa 'Samsun 1919' denildiğinde burada Atatürk'ün Samsun'a çıkışına bir gönderme yapılacağı, ya da bu zaman diliminde gerçekleşen veya 'perde arkasında' Atatürk'ün Samsun'a çıkışı çerçevesinde şekillenen bir gelişmeden söz edileceği açıktır. Görsel düzgüne eklenen bu tür sahne geçişlerine veya yazıyla betimlemesine erişimi olmayan görme engelliler için ise bu bilgiye erişimi sağlamanın en kolay yolu bunun seslendirilmesidir. Dizideki bir örnekte aynı düşünceden hareketle sahne değişiminde ekranda beliren 'Kuşadası 1919' yazısı okunmuştur.

İncelenen dizide geçen ve başka yerlerde de örneklerine rastlanan başka bir konudan da söz etmek gerekir. Söz konusu dizideki Yunan karakterler Rum şivesiyle Türkçe konuşurlar. Ancak, kimi yerlerde (örneğin, birbirlerine hitap ederken, dua ederken vb.) Yunanca konuşurlar. Kaynak metnin akışından anlamı anlaşılan çoğu yabancı sözcük ise nadiren çevrilmektedir. Ancak, bazı sahnelerde yabancı dildeki repliklerin altyazıyla çevrilerek açıklanması öngörülmüştür. Bu açıklama kaynak metnin alıcıları için yapılmıştır. Aynı şekilde sesli betimlemeyi yapan meslektaş da bu bilgiyi iletme zorundadır. Karakter Türkçe konuşmadığı için sesli betimlemenin alıcısı da anlamayacaktır.

SBM Örnek 6 - 05:22-05:24

Araştırmacı not: YUNANCA REPLİK, REPLİKLE ÖRTÜŞÜMLÜ OLARAK EKTRAN ALTINDA BÜYÜK PUNTOYLA ALTYAZI: Temiz. VE SESLİ BETİMLEMEDE SESLENDİRİLEN 'TEMİZ'.

Replik- Leon: (Yunanca) Temiz!

Repliğin ekranda belirişiyile aynı anda (05:23) sesli betimleme- "Temiz"

Verilen Örnek 6'da kaynak işitselle betimleme üst üste binmiştir. Bu sesli betimlemede tercih edilen bir uygulama olmasa da, örneğe ilişkin açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bu zorunlu olarak yapılmıştır.

Sesli betimleme yapılırken alıcının karakterleri seslerinden tanıması: Bir kişinin konuşma tonunu, şeklini, şivesini duyduğumuz anda kodlayabilir ve özellikle bir dizi veya filmde belli bir insan grubunu (dizinin karakterlerini) sıkça duyduğumuzdan kimin konuştuğunu ayırtabiliriz. Kaynak metin alıcıları kimin konuştuğunu iki şekilde anlarlar. Birincisi, kişi sahnede görünüyorsa ve konuştuğu görülüyorsa ve duyuluyorsa; ikincisi ise karakterin sesi tanınıyorsa. Sesli betimlemenin alıcısı için de aynı şey söz konusudur. Bu nedenle hangi karakterin konuştuğu sesinden anlaşılabilir.

Diyalog Metni Dökümü - 00:19-00:22

Mehmet sen buradan kimseyi geçirme.

Haydi aslanım.

Yukarıda verilen replik (diyalog metni dökümü) dizinin açılış repliğidir. Kimin konuştuğu görselde açıktır (Yakup). Sesli betimlemeyle izleyen alıcıların ise karakteri sesinden tanımasını beklenir. Ancak, aşağıdaki örnekten (Örnek 7) de anlaşılacağı üzere, ilk sessiz aralıkta araya girilebilen ilk açıklamada yine de karakter isimleri verilmiştir.

Turkish Studies

SBM Örnek 7 - 00:24-00:35

“Tüfeğiyle bir pencereden bitişikteki bir çatıya geçti. Mehmet de çatıya geçip tüfeğini dışarıdan pencereye dayadı. Tabancasını çıkardı. Bakışları çatıya konuşlanmış olan Yakup’ta. Yakup konvoyun olduğu alana bakıyor.”

Örnek 7’den anlaşılacağı üzere, sessiz aralığın el verdiği uzunlukta tutulan betimleme metni incelendiğinde karakterlerle ilgili bilgilerin sunumu dikkat çekmektedir. “Tüfeğiyle bir pencereden bitişikteki bir çatıya geçti” tümcesinde açıkça isim belirtilmediği için bir önceki repliği konuşan kişinin bu eylemi gerçekleştirdiği ortadadır. Burada sesinden tanınan karakterin ismi (Yakup) verilmemiştir. Farklı bir karakterin eylemlerini betimlemeye geçildiğinde de o karakterin ismini sesinden tanıma olanağı olmadığı için bu sefer karakter belirtilmiştir (“Mehmet de çatıya...”).

Cekim açıları geçişlerinin ifade edilmesinde kullanılan yöntemlere örnekler⁹: Bir kurgunun çekiminde görsel düzgünde aynı alan veya mekânın farklı açılardan çekimi yapılabilir. Bunu kısaca sinema diliyle özetlemek gerekirse, “her film yüzlerce farklı plandan oluşur. Her biri de filme belirli bir anlam ekler,” (Edgar-Hunt ve Marland ve Rawle, 2012,119). Perspektif olarak ele alındığında mesafe, yükseklik, açı, alan derinliği ve hareket gibi unsurlar görseli anlamlandırır. Aynı şekilde kimin gözünden olayların görüldüğü de nesnel veya öznel olarak algılanmasına yardımcı olur. Açılar ise göz hizasında, alt, üst olarak ayrılabilir. Ayrıca *diegesis*, yani kurgu hikâyesinin dünyası, kadrajda (ekrandaki görüntüde) belirtilebilir ya da kadrajın dışı alanlar da kadrajın solu, sağ, yukarı, aşağı, arkası, önü olarak ayrılabilir (Edgar-Hunt ve Marland ve Rawle, 2012,120-125). Bir görsel ekranda belirtildiğinde, karşımızda dünyanın bir karesi vardır ve gördüğümüz kadarıyla da sınırlı değildir; ‘görünmeyenleri’ de aklımızdan doldururuz. Aynı mantıktan yola çıkarak tüm GİÇ türlerinde bu gibi unsurların dikkate alınması ve çeviri oluşturulurken bunların da göz önünde bulundurulmasıyla şekillenecek çevirmen seçimleri yapılması önemli bir konudur. Görsel düzgüne erişimi olmayan bir alıcı için yapılan sesli betimlemede ise bu konu daha da fazla önem kazanmaktadır. Çekim geçişlerinin, yani bir kadrajdan bir diğerine geçişin betimlenmesi, hem söz konusu filmdeki hareketi, hem de ifade zenginliğini yansıtır. Bunu, incelenen dizideki örneklerinden yola çıkarak, sesli betimlemede yansıtmanın çeşitli yolları bulunmaktadır.

Sesli betimlemede es vererek kadraj geçişlerini ifade etmek olası yöntemlerden biridir. İşitsel düzgu de buna destek veriyorsa o zaman betimlemecinin işi daha da kolaylaşacaktır.

SBM Örnek 8 - 00:24-00:51

“Mehmet de çatıya geçip tüfeğini dışarıdan pencereye dayadı. Tabancasını çıkardı. Bakışları çatıya konuşlanmış olan Yakup’ta. Yakup konvoyun olduğu alana bakıyor.”

(Araştırmacıların açıklaması. Sesli betimleme metninden alınmamıştır: ES VERİLMİŞ. KADRAJ DEĞİŞİYOR VE YAKUP’UN DURDUĞU ÇATININ ALTINDA ÖNÜNDE KALAN ALANA DÖNÜLÜYOR. BU ARADA KONVOYDAN YÜKSELEN SESLER DAHA YÜKSEK VE YAKINDAN GELMEYE BAŞLIYOR. BU ES 00:35-00:38 ARASINDA ÜÇ SANİYE.)

“Osman yardım sandıklarının arasında. Bir at arabası Azize, Yıldız, Hilal ve Hasibe’nin yakınından geçti. Hilal çömelmiş bir küfeyle uğraşiyor. Kalabalığın arasında Osmanlı askerleri de var.”

Yukarıda verilen örneğin (Örnek 8) çözümlemesi yapıldığında betimlemenin çekim planlarını takip ettiği ifade edilebilir. “Mehmet de çatıya geçip tüfeğini dışarıdan pencereye dayadı.

⁹Sesli betimlemede, ekrandaki görselin nasıl bir biçimde gösterildiğinin (açılar, mesafe, bakış açısı vb.), neden gösterildiğinin (anlatsal etkinin) de önemine dikkat çeken çalışmalar da bulunmaktadır, (Kruger, 2010, 233-234).

Tabancasını çıkardı. Bakışları çatıya konuşlanmış olan Yakup'ta" ifadelerinde de betimlenen sürede kamera Mehmet'e çevrilmiştir. "Yakup konvoyun olduğu alana bakıyor," tümcesinde ise kamera Mehmet'ten yakın plan çekimdeki Yakup'a kaymıştır. Arada verilen este kadrajda konvoyun olduğu alan vardır; betimlemede bu ifade edilmese de yükselen seslerden 'kameranın/izleyici gözünün' kalabalığa yöneldiği açıktır. "Osman yardım sandıklarının arasında" tümcesinden anlaşılacağı üzere kalabalığın arasında bir kişi çekim planında öncelenmiştir. Ortamdaki kargaşayı ve kalabalığı anlatmak ve karakterleri konumlandırmak içinse yine kameranın odağı değişmiş ve "Bir at arabası Azize, Yıldız, Hilal ve Hasibe'nin yakınından geçti" tümcesiyle birkaç karakteri içine alabilecek ancak bunlarla kısıtlı bir çekim planı ifade edilmiştir. Yakın çekime bir başka örnek ise kameranın Hilal karakterine yöneldiği andaki betimlemedir: "Hilal çömelmiş bir küfeyle uğraşiyor." Kamera açısı geniş açı çekime geçtiğinde ise "kalabalığın arasında Osmanlı askerleri de var" tümcesinden kalabalığı görebilecek kadar geniş bir alana bakıldığı ve alanda sayılanlardan farklı olarak başkalarının da olduğu bilgisi eklenmiştir.

Sesli betimlemede adeta kameranın çekimleri ve çekim planları bire bir takip edilmiş ve tüm planlar betimlenmiştir. Ayrıca, uzaklık, yakınlık, açı ve benzeri ile ilgili bilgi de verilerek betimleme alıcısının sahneyi zihninde canlandırmasına olanak verilmiştir.

Betimlemeyi kısa tutmak: Kısıtlı bir çeviri türü olan sesli betimlemede zaman değerlidir. İfadelerin anlamı bozmayacak şekilde kısaltılması, bir sahnenin belirli göndermelerle betimlenmesi, çok fazla ayrıntıya girecek bilgilerle alıcının gereksiz yere yorulmaması gerekir. Sessiz bir ara var diye o aralığın betimlemeyle doldurulması da gerekmez. Bunların her biri aslında çevirmen açısından ayrı konulardır.

Türkiye'de sesli betimleme geleneğinde Örnek 9'da örneklenen türden eksiltili tümcelerin kullanımına rastlanabilir.

SBM Örnek 9 –04:00-04:02

"Leon indiği arabanın diğer yanına çıkıp bir sandığı açtı. <u>Elmayla dolu.</u> "

Başka bir örnekte (Örnek 10) ise bir grup insan önceden betimlenmişse o gruba belli bir ifadeyle gönderme yapılabilir.

SBM Örnek 10 - 00:38-00:59

"Osman yardım sandıklarının arasında. Bir at arabası Azize, Yıldız, Hilal ve Hasibe'nin yakınından geçti. Hilal çömelmiş bir küfeyle uğraşiyor. Kalabalığın arasında Osmanlı askerleri de var. Cevdet ve Vasili Yunan askerleriyle alana geldiler. Azizeler bir at arabasına yardım kolilerini yerleştiriyorlar..."

Betimlemeci de her çevirmen gibi alıcısının algılama yetisine güvenerek bir ürün ortaya koyar. Çevirmen, Örnek 10'da belirtildiği gibi, ilk önce sahnede beliren ve bir grup halinde iş yapan insanları "Bir at arabası Azize, Yıldız, Hilal ve Hasibe'nin yakınından geçti" tümcesiyle ifade ediyor. Başkarakter Azize olduğundan ilk önce onun ismi veriliyor ve çevresindekilerle birlikte anılıyor. Aynı betimlemenin devamında "Azizeler bir at arabasına yardım kolilerini yerleştiriyorlar..." betimlemesinde 'Azizeler' diye göndermede bulunan grubun kimlerden oluştuğu ortada. Bu gruptakilerin isimlerinin bir daha sayılmasına gerek kalmıyor.

Bu tür kısaltmalara ek olarak, görselde verilen her ögenin betimlemeye eklenmesi gerekemeyebilir. Bazı sahnelerde bir grup karakterin tepkisi, diğerlerinden daha önemlidir. Örneğin, dizide Teğmen Leon'un Türklerin içine silahları gizledikleri sandıkları aradığı sahnede, görüntüde yer alan silahları saklayan Türklerin, bu durumdan haberdar olan Cevdet'in, Türklerin bir açığını yakalamaya çalışan Yunan general Vasili'nin tepkileri ve duyguları alanda olayı seyreden ve çekime

girmiş olan diğer figüranlardan veya olayla bire bir ilgili olmayan yan karakterlerin tepki ve duygularından önceliklidir. Dolayısıyla, GİÇ'in altında sayılabilecek birçok çeviri türünde olduğu gibi sesli betimlemede de çevirmen seçimleri, özellikle de metni kısa tutmak ve alıcıyı durumla bire bir ilgili olmayan bilgiye boğmamak açısından, önem taşır. Bu yukarıda betimlenen sahneden bir örnekle (Örnek 11) açıklanabilir.

SBM Örnek 11 – 03:03-04:02

“Gözü dürbünde. Leon bir sandığı açtı. İçindeki patatesleri yokluyor. Diğerini açıyor. Azize korku dolu bir bekleyişte. Cevdet’le göz göze geldiler. Leon arabadan indi. Hilal tedirgin bakıp önüne döndü. Leon başka bir arabaya çıkıyor. Kuru soğanları yoklamaya başlamış. Yakup tüfeğin kurma kolunu çekti. Cevdet gergin. Stavros dikkat kesilmiş. Hilal ve Ali Kemal endişeyle seyrediyorlar. Ali Kemal Azize’ye baktı Leon bir sandığı kapatıp arabadan indi. Yakup’un işaret parmağı tetikte. Leon indiği arabanın diğer yanına çıkıp bir sandığı açtı. Elmayla dolu. Alanda bir de fotoğrafçı var.

Yukarıda verilen betimleme (Örnek 11) dillendirilirken “Leon başka bir arabaya çıkıyor” tümcesinde Leon’u arabaya çıkarken görüyoruz. Sonrasında kamera Charles’ı yakın çekime alıyor. Charles karakterinin yüzünde donuk bir ifade var; o da herkes gibi olayları seyrediyor. Sonra kamera Leon’a dönüyor; dolayısıyla, biz Leon’un kuru soğanlarla dolu sandığı açtığını, içine elini götürdüğünü görmüyoruz. Bunu görmediğimiz betimlemede “Kuru soğanları yoklamaya başlamış” tümcesinde –mişli geçmiş zaman kullanılmasından belli. Betimlemeden anlaşılacağı üzere alıcılara ‘kamera başka bir yeri çekerken Leon karakteri sandığı açmış, soğanları yoklamaya başlamış’ bilgisi verilmiş oluyor. Charles karakterinin yakın plan çekiminden ve yüz ifadesinden ise söz edilmiyor. Bu, betimlemeyi yapan çevirmenin hikâye örgüsünü ve akışını tartarak yaptığı bir seçimdir. Bu karakterin bir iki saniyelik anlamsız bakışının görseli anlamlandırılan merkezi bir bilgi olduğunu düşünmemiş, dolayısıyla da zaten kısıtlı olan süresi içinde buna yer vermemiştir. Sahne boyunca yakalanma korkusuyla tedirgin olan Azize, Cevdet, Ali Kemal, Hilal ve Yakup gibi Türk karakterlere, onları yakalamak isteyen Vasili ve Stavros gibi Yunan karakterlere ve herkesin foyasını ortaya çıkarabilecek olan Leon karakterine odaklanmış ve gerilim dağıtılmamıştır.

Benzer bir şekilde, bir kareye giren karakter sayısı çoğaldığında, tüm karakterlerin isimlerinin betimlemede geçmesi beklenemez. Kimin isminin geçeceği veya kime odaklanılacağı ise betimlemecinin ‘sahneyi okuyuşuna’ bağlı olarak, her çevirmenin bildiği çeviri seçimleriyle ilgili olacaktır.

SBM Örnek 12 – 03:21-03:41

“Leon arabadan indi. Hilal tedirgin bakıp önüne döndü. Leon başka bir arabaya çıkıyor. Kuru soğanları yoklamaya başlamış. Yakup tüfeğin kurma kolunu çekti. Cevdet gergin. Stavros dikkat kesilmiş. Hilal ve Ali Kemal endişeyle seyrediyorlar.”

Yukarıda verilen örnekte (Örnek 12) “Hilal tedirgin bakıp önüne döndü” tümcesinin seslendirildiği sahnede Hilal’in yanında tedirgin bir halde gözlerini yere çevirmiş olan Yıldız karakteri de görünmektedir. “Hilal ve Ali Kemal endişeyle seyrediyorlar” tümcesinin geçtiği yerde Hilal ve Yıldız karakterleri yan yana durmaktadırlar. İkisi de tedirgindir. Betimlemeci ise Yıldız karakterinden söz etmemiştir. Sahnede Azize ve çocuklarının planıyla İzmir’de bulunan çok sayıda silah ve cephanenin İzmir’den gizli bir şekilde çıkarılıp Türk ordusuna iletilmesi anlatılmaktadır. Yunan işgali altında olan İzmir’den bu silahların çıkarılması zordur; ancak Azize silahları köylerinden göçmek zorunda kalan Türklere yollanan yiyecek, giyecek ve benzeri yardım sandıklarının altına gizlemeyi akıl etmiştir. Türk karakterler hem Yunanlı askerlerin kendilerini yakalayacaklarından çekinmektedirler, hem de bu silahların gönderilmesinin milli mücadele

Turkish Studies

açısından ne kadar önemli olduğunun bilincindedirler. Kurgunun akışında Azize bir vatanperver, Hilal kalemiyle ve dik duruşuyla Türk milletinin kurtuluşunu canı pahasına destekleyen idealist bir genç kız, Ali Kemal külhanbeyi olsa da Türk kimliği ile gurur duyan ve gerektiğinde vatan uğruna savaşmayı kabul etmiş bir delikanlıdır. Bu karakterlerin bu sahnede bu planı yapan kişiler olarak, hem de milli duygularının baskın olmasından dolayı tedirginlikleri ön plandadır. Aynı ailenin üyesi olan Yıldız karakteri ise yeri geldiğinde milli mücadeleye destek veren, ancak ailesinden farklı olarak İzmir’de Yunan egemenliğini kabul etmekte sakınca görmeyen, hatta bir Yunan subayı ile evlenmeye çalışan bir genç kızdır. Dolayısıyla sözü edilen sahnedeki tedirginliği, duygu yükü ailesinin diğer fertleri ile aynı değildir. Kendisi de planın bir parçası olmaya gönüllü olsa da, ilk endişesi yakalanma korkusu olacaktır. Betimlemeci, karakterleri ve kurgu akışını dikkatle çözümleyerek belli kısıtlarla çevrili durumlarda çeviri yaparken neyi ön plana çıkarması gerektiğine karar verecektir. Dolayısıyla, diğer GİÇ türlerinde olduğu gibi bu çeviri türünde de çevirmen bütünsel bir değerlendirme içinde seçimlerini yapacak ve belli seçimlerle erek metni şekillendirecektir. Bu GİÇ’in doğasında olan bir unsurdur.

Sesli betimleme metninde kısa anlatımlara yer verilmesi ana temasından yola çıkarak, betimlemek için kullanılacak tümcelerin kısa ve anlaşılır olması da sesli betimlemenin takip edilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu betimleme metni boyunca gözlemlenebilen bir çeviri yaklaşımıdır, ancak konuya açıklık kazandırmak açısından bir örnek (Örnek 13) verilebilir.

SBM Örnek 13 – 01:48-01:53

“Ali Kemal gergin bakıyor. Hilal ve Yıldız yan yanalar. Leon karşılarında.”

Örnek 13’te verilen üç tümce “Gergin görünen Ali Kemal ile yan yana duran Hilal ve Yıldız’ın karşısında ise Leon duruyor,” şeklinde de ifade edilebilirdi. Ancak, genel ilke olarak tümcelerin olabildiğince kısa tutulması önemlidir. Kolay anlaşılabilir ve takip edilebilecek bir sesli betimleme metni oluşturmak önceliktir.

Aynı konu Örnek 14’te verilen bağlamda da geçerlidir. Ancak, burada söz konusu olan açıklıkla ifade etme isteği değildir. Sessiz aralık kısa olduğundan olabildiğince kısa bir betimlemeyle arada bilgi verme gereksinimi doğmuştur.

SBM Örnek 14- (Diyaloglar metnin içinde verilmiştir) – 02:23-02:26

Diyalog -Vasili: Çok uzun almayacak.

Sesli betimleme – “Cevdet hareketlendi.”

Diyalog- Vasili: Sen dur general.

Örnek14’te betimlenen sahnede General Vasili yardım sandıklarının trene bindirilmeden kontrol edilmeleri gerektiği konusunda diretir. Lucy karakteri bunun gecikmeye yola açacağını söyleyerek itiraz eder. Safını belli etmemeye ve durumu kontrol altına almaya çalışan Cevdet ise usulen General’in söylediğinin yapılmasının doğru olduğunu onaylar. General Vasili gözlemci olarak orada bulunan Lucy’e ayıp olmaması için “çok uzun almayacak” demek zorunda kalır. Cevdet yardım sandıklarının içinde silah olduğunun anlaşılabilmesi için hemen sandıkları teftiş etmeye kendisi yönelir. General Vasili ise onu durdurur. General Vasili’nin iki repliğinin anlamlandırılabilmesi, Cevdet’in durumu kurtarma çabasının altının çizilebilmesi için de Cevdet’in görseldeki hareketinin açıklanması gerekir. Ancak, toplamda bir (1) saniyelik bir sessiz boşluk vardır. Aslında Cevdet’in hareketi “Cevdet yardım kutularını kontrol etmek üzere kutulara doğru yöneldi” şeklinde betimlenebilir. Öte yandan, betimleme bir açıklama değildir ve süre de kısıtlıdır. Dolayısıyla betimlemeci “Cevdet hareketlendi” tümcesiyle tüm bu bilgileri nesnel bir ifadeyle özetlemiştir. İzleyiciler Cevdet’in kutuları kontrol etmek için arkasını dönerek belli bir yöne doğru

gittiğini bilmektedir, ancak bilgi açıkça ifade edilmemiştir, dolayısıyla nesnel bir anlatı tarzı benimsenmiştir. Aynen kaynak metin izleyicisi gibi sesli betimlemenin alıcısı da aynı çıkarımda bulunacaktır.

Betimlemeyle çekim hızını yansıtmak: Bir görsel-işitsel ürünün çekiminde zaman unsuru, daha doğrusu çekim hızı olarak adlandırılan unsur birçok farklı şekilde kullanılabilir. Görüntüde zamanla oynamak, bir sahneyi daha gergin hale getirebilir veya basit anların önemini vurgulamak için bile kullanılabilir. Farklı uygulama teknikleri olsa da, temelde, iki tür çekimden, hızlı ve yavaş kamera çekimlerinden söz edilir (Edgar-Hunt ve Marland ve Rawle, 2012,136). Belli sahnelerde gerginliğin sürdürülmesi, heyecanın artırılması, ‘izleyicilerin o anı yaşamaları’ açısından çekim hızı değişiklikleri önemlidir. Sesli betimlemeyle ürüne erişimi olanların da aynı duyguları paylaşması için, çekim hızının yansıtılması önemlidir. Bu konu aşağıdaki örneklerle açıklanabilir.

SBM Örnek 15– zaman dilimleri örneklerin yanında verilmiştir

“Leon çuval bezini kaldırıncaya altta bir tüfek gördü. Kıpırdamıyor. Zaman yavaş” (04:26-04:29)

“Konvoy ilerliyor. Zaman yavaş.” (06:34-06:36)

Görselde Örnek15’te belirtildiği gibi yavaş çekime geçildiği iki anda da bunun farklı anlamları bulunmaktadır. Birinci örnekte sandıkların içine gizlenmiş silahları bir Yunan askeri olan Leon’un bulması sahnenin en dramatik anıdır. Bir tek tümcesiyle oradaki tüm Türklerin tutuklanıp asılmasına, yardımın insanlara ulaştırılmamasına ve silahların milli mücadelenin eline ulaşmamasına neden olabilecektir. Bu dramatik sahnede yavaş çekim gerginliği arttırmak için kullanılmıştır.

Örnek 15’te verilen ikinci örnekte ise, milli mücadele için hayati önem taşıyan silahları götüren konvoyun ekranda gösterilişi aslında tarihi bir andır. Kaynak metin izleyicisinin uygulandığı, gergin sahneden sonra rahatladığı bir andır. Bunun yavaş çekimle verilmesi bu duyguları perçinlemektedir.

Bu unsurun betimlemede “zaman yavaş” şeklinde yansıtılması alıcılarının aynı duyguları paylaşması açısından önemlidir.

İşitsel düzgü ile görsel düzgü örtüşmediğinde görüntüde olmayan seslerin ifadesi: Kimi zaman bir sahnede, görüntü dışında bir karakterin veya anlatıcının replikleri de duyulabilir. Birçok filmin açılış sahnesinde, özellikle uzamla ilgili çekimler yapılırken (örneğin, bir şehrin panoramik görüntüsü, bir mahallenin sakinlerinin sokakta yürüyüşü), bir dış ses veya anlatıcı bize bir şeyler anlatır. Dış ses birkaç farklı nedenle kullanılabilir. Örneğin, bir ortamı tanıtmak için filmde yer almayan bir anlatıcı en başında izleyicilere bilgi verebilir. Buna örnek olarak *Troy* (*Truva*, 2004) filminin başında anlatıcının sesiyle aktarılan ve izleyicilere belli bir tarihi ve olayların geçmişini anlatan replikleri verilebilir. Ya da karakterlerden biri dizi veya filmi bizi adeta tanıtırcasına dış ses olarak bizlere hitap eder. *Desperate Housewives* (*Umutsuz Ev Kadınları*, 2004-2012) dizisinin başındaki anlatılar buna örnektir.

Aynı şekilde bazen sadece bir kurgunun başında değil aralarda da dış ses kullanımı olacaktır. Bu da genelde aynı anda olan iki olayı anlatmak için kullanılır. Bir yandan görüntüde belli bir bilgi verilirken diğer yandan dış sesle iletilen repliklerle farklı bilgileri ediniriz. Böylece ikisinin eşzamanlı bir şekilde gerçekleştiği anlatılır. Örneğin, *Ocean’s* serisi filmlerde karakterler bir hırsızlığı gerçekleştirdikten sonraki sahnelerde olaya ilişkin açıklama yapılır, görsel düzgüde hırsızlığın yapıldığını izlerken, işitsel düzgüde karakterlerin başka konuda konuşmaları geçer (bkz. *Ocean’s 13*, 2007).

Sesli betimlemede işitsel ile görsel düzgünün bu ayrışımı sorun yaratmaktadır. Bir yandan arka planda, daha doğrusu dış ses olarak bir konuşma geçerken, görüntü tamamen farklıysa

betimlemeci çok kısıtlanmaktadır. Mümkün olduğu yerlerde ekrandaki görüntüden uzaklaşıldığı ve karakterin görüntüde olmadığını ifade etmek için bir çaba harcanabilmektedir. Dizide yardım konvoyu trene doğru yola çıktığı anda ilk önce konvoyun ilerleyişi gösterilir. Sonra sahne İzmir'in geniş plan çekimine döner. General Vasili'nin yaptığı bir basın açıklaması dış ses olarak verilmektedir. Betimlemede o sahne geçişindeki çok kısa aradan yararlanarak bunu belirtmek için General Vasili konuşmaya başlamadan önce sadece 'dış ses' betimlemesi yapılabilmektedir (06:20).

Betimlemedeki seçimlerle kurgudaki atmosferi ve duyguları yansıtmak: Sesli betimleme ile bir görsel-işitsel üründeki atmosferin ve duyguların da yansıtılması önemlidir. Görsel-işitsel ürünü anlamlandırmak için, karakterlerin sözleriyle değilse bile beden dilleriyle ortaya koydukları duygularını anlamak gerekir. Bu nedenle, bu gibi bilgilerin betimlemeye eklenmesi önem kazanır. Dizide gergin bir ortamda farklı karakterlerin duygularını yansıtmak için kullanılan ifadeler buna örnektir.

SBM Örnek 16– 03:03-05:21

“Azize korku dolu bir bekleyişte (...) Hilal tedirgin bakıp önüne döndü (...) Cevdet gergin (...) Stavros dikkat kesilmiş (...) Hilal ve Ali Kemal endişeyle seyrediyorlar (...) Cevdet streten alt dudağını ısırtıyor (...) Herkes gergin bir bekleyişte (...) Azize gergin (...) Herkes kıpırdamadan Leon'a bakıyor (...) Leon dişlerini sıkarak tüfeği tuttu (...) Bekleyenler gergin (...) Cevdet'in ifadesi sert. Azize dişlerini sıkıyor (...)

Yukarıda betimlenen sahnede (Örnek 16) Yunan işgali altındaki İzmir'deki Türkler milli mücadelede kullanılmak üzere silah ve cephaneyi İzmir'den trene koyarak Anadolu'ya yollamak isterler. Yunan komutan General Vasili son dakikada sandıkların kontrol edilmesini emreder ve kimse bir şey yapamaz. Komutanın oğlu Teğmen Leon sandıkları aramakla görevlendirilir. Leon'un sandıkların içindeki silahları görmemesine imkân yoktur. Silahların sandıklarda olduğu ortaya çıkarsa, Türkler idam edilecek, silahlar Türk askerlerinin eline ulaşmayacaktır. Dolayısıyla, Teğmen Leon sandıklara yöneldiği andan, sandıklardaki silahları görmezden geldiği ana kadar sahnede bir sessizlik hâkimdir ve kamera bir aktörden diğerine seyreder. Fonda gergin bir müzik çalar ve saniyelerin geçtiği duyulacak şekilde bir saat sesi efekti vardır. İşitsel düzgülüyle de desteklenen bu gergin sahnede betimlemedeki seçimler atmosferi destekler. Betimlemeci 'korku, stres, endişe' gibi sözcükleri kullanmaya özen göstermiştir. 'Gergin' sözcüğünü farklı kalıpların içinde birkaç defa kullanarak bu unsuru vurgulamıştır (“Cevdet gergin (...) Herkes gergin bir bekleyişte (...) Azize gergin (...) Bekleyenler gergin (...). Aynı duyguyu betimleyecek farklı kalıplar kullanmıştır (“Azize korku dolu bir bekleyişte (...) Hilal tedirgin bakıp önüne döndü (...) Stavros dikkat kesilmiş (...) Hilal ve Ali Kemal endişeyle seyrediyorlar (...) Cevdet streten alt dudağını ısırtıyor (...) Herkes kıpırdamadan Leon'a bakıyor (...) Leon dişlerini sıkarak tüfeği tuttu (...) Azize dişlerini sıkıyor (...). Bazı yerlerde kişilerin ifadelerinin betimlenmektedir (“Hilal ve Ali Kemal endişeyle seyrediyorlar (...) Leon dişlerini sıkarak tüfeği tuttu (...) Cevdet'in ifadesi sert (...). Seçilen sözcük ve kalıplar sahnenin atmosferini ayrıntısıyla betimlemektedir.

Betimlemenin seslendirilişiyle duygulara hitap etmek: Her ne kadar bir sesli betimlemenin nesnel olması ve duygu yoğun bir anlatı olmaması gerektiği vurgulansa da, bu metni seslendiren kişinin duygudan yoksun bir şekilde konuşması gerektiği anlamına gelmemektedir. Sesini doğru kullanarak, belli yerlerde metne belli duyguları eklemesi ise kimi yerde alıcının duygularına hitap etmesi ya da sahne atmosferini koruması açısından yararlıdır.

SBM Örnek 17– 04:32-4:51

“Leon dişlerini sıkarak tüfeği tuttu. Azıcık kaldırdı ama çıkarmadı. Kararsız halde sandığın içine bakıyor. Bekleyenler gergin.” (Araştırmacının açıklaması: BURAYA KADAR SESLİ

BETİMLEMENİN HIZI DİZİ BOYUNCA BENİMSENEN HIZDA. AŞAĞIDA VERİLEN BETİMLEME METNİ İSE DAHA HIZLI DİLLENDİRİLMEKTEDİR.)

“Cevdet’in ifadesi sert. Azize dişlerini sıkıyor. Vasili bakışlarını Leon’dan hiç ayırmadı. Charles’ın gözü kalabalıkta. Ali Kemal Yakup’un olduğu tarafa baktı.”

Örnek 17’de aktarılan sahnede Teğmen Leon Türklerin felaketine neden olabilecek silahları bulmuştur. Teğmenin duraksamasından bir aksilik olduğundan şüphelenenler ise gergindir. Betimlemede bu unsur verildikten sonra (...Bekleyenler gergin...) seslendirme hızı artmıştır. Sahnenin tansiyonunu arttıracak şekilde karakterlerden birinden diğerine hızla çevrilen kamera çekimleriyle betimlenen gergin atmosfer sesli betimlemenin hızlanmasıyla karşılık bularak alıcılarda aynı duyguları uyandırmaktadır.

Seslendirenin konuşma hızını arttırması ya da yavaşlatmasıyla metne duygu yüklenebileceği gibi, başka yöntemlerle de aynı sonuç yaratılabilmektedir. Örneğin, filmde antagonist olarak resmedilen Türklerden nefret eden Albay Stavros’la ilgili betimlemede “Stavros dikkat kesilmiş” denilirken seslendirenin ses tonu Stavros’un bir tehdit unsuru teşkil ettiğini ve kötü niyetli ve tehlike olduğunu ifade etmektedir.

Betimlemede görseldeki bilgiyi filtreleyerek veya açarak vermek: Bir sesli betimleme metninde görseldeki bütün bilginin dökümünün verilmesi beklenemez. Ancak, sessiz aralıkların uzunluğuna göre, görselde merkezi önemi olmayan bilgilerin de uygun olan yerlerde betimlemeye eklenmesi düşünülebilir. Sesli betimlemeyi yapan çevirmenin seçimleri bu bağlamda ön plana çıkar. Farklı seçimlere örnekler verilerek bunların metne kazandırdığı etkileri incelemek gerekir.

Görsel unsuru belli karakterlere odaklayarak betimleme yapıldığında, merkezi olmayan karakterler görselde yer alsalar da, sesli betimlemede daha az yer verilirler. Örnek 18’de verilen kaynak metin bu anlamda çevirmen bakış açısından ‘kısaltılmıştır’.

SBM Örnek 18 – 03:40-03:41

“Hilal ve Ali Kemal endişeyle seyrediyorlar.”

Yukarıda verilen betimleme metni kesitinde (Örnek 18) aslında görselde Yıldız da bulunmaktadır ama sesli betimlemede adı geçmemektedir. Zaten sesli betimleme metni boyunca bir planda yer alan tüm aktörler sayılamayacağı veya herkesin ifadesi, kıyafeti ve benzeri betimlenemeyeceği için özellikle sahnede merkezi önemi olan karakterlere ve olaylara odaklanılması doğaldır. Dizinin kahramanları hakkında daha sık bilgi akışı sağlanması, ya da sahnenin kurgusu açısından önemli olan bir karaktere odaklanması seçimi zorunludur.

Aynı düşünceden hareketle, sessiz aralık buna izin verdiğinde, bir hareketi veya bir karakteri vurgulamak için görselde ön plana çıkmayan bir öğenin metne eklenmesi de söz konusu olabilir. Birçok çeviri türünde kullanılan açıklama yöntemine benzer bir yaklaşımla ‘ayrıntıları vererek görselleştirme’ yapılabilmektedir.

SBM Örnek 19– 03:40-03:41

“Leon, Hasibe’nin yanından geçip bir at arabasına çıktı.”

Yukarıda verilen kesitte (Örnek 19) görselde aslında Leon Hasibe’nin de aralarında olduğu bir grup Türk’ün önünden geçer. Ancak, sesli betimleme metninde Hasibe vurgulanmış; hikâyede merkezi bir karakter olan kadın öncelenmiştir. Bu sahnede Hasibe’nin öncelenmesinin bir başka nedeni de aynı sahnede görünen diğerleri Leon önlerinden geçerken hareket etmeden bakarlarken, Hasibe’nin Leon’u ilk önce gözleriyle sonra da başını çevirerek takip etmesi olabilir.

Görseli belirginleştirmek ve ayrıntı vermek için de bazı seçimler yapılabilir. Zaten aşikâr olan bir unsurun açıklanması söz konusu olabilir.

SBM Örnek 20– 03:58-03:59

“Yakup’un işaret parmağı tetikte.”

Verilen örnekte (Örnek 20) Yakup’un hangi parmağını tetikte tuttuğu ek bilgi olarak verilmiş, işaret parmağı olarak açıklanmıştır. Bir insanın silahın tetiğini işaret parmağıyla çektiği bilinir. Dolayısıyla, zihninde canlandırmayı daha belirgin kılacak ve yakın çekimde parmağının görüldüğünü ima edecek bir bilgi eklenmiştir. Bu bilginin eklenmesi alıcıya çekimin yakınlığı ve ayrıntıları hakkında bilgi verir.

SBM Örnek 21– 19:36-19:39

“Dışarıdan üç katlı konak. Üçüncü katta balkonu var.”

Yukarıda verilen örnekte (Örnek 21) ise çekim mekânının dış mekân olduğu bilgisi (‘dışarıdan’), buna ek olarak hikâye akışında bir önemi olmadığı halde ayrıntı olarak balkonu olduğu eklenmiştir. Bu binanın büyüklüğünü, ihtişamını betimlemektedir.

Benzer bir yaklaşımla, sahnedeki kişilere odaklanmak yerine sahnedeki atmosfere odaklanarak filtreleme de yapılabilmektedir. Bu da bir çevirmen seçimidir.

SBM Örnek 22– 4:08-4:09

“Herkes gergin bir bekleyişte.”

Yukarıda örneklenen sesli betimlemede (Örnek 22) ‘herkes’ ifadesi sesli betimlemede o ana kadar ifadeleri ayrıntılarıyla verilmiş olan karakterleri anlatır. Görselde ekranda farklı kişiler hızla çekilmiş ve Cevdet, Azize, Charles görüntülenmiştir. Betimlemedeyse karakter isimleri belirtilmemiş ve tekrara gidilmeyerek atmosferdeki gerginlik ön plana çıkarılmıştır.

Bu örneğin tam tersine atmosferin kimi zaman da ayrıntılarla şekillenmesi önem kazanmaktadır.

SBM Örnek 23 – 20:55-20:58

“Cevdet kahvaltıya başladı. Yelekli siyah takımını giymiş. Masada papatyalar var.”

Yukarıda verilen örnekte (Örnek 23), ortamın şıklığını anlatmak için seçilen birkaç ‘şık’ ve ‘lüks’ unsur betimlemeye eklenmiştir. Karakterin resmi giyimi ve masanın ortasındaki çiçek düzenlemesi ortamın lüks olduğunu belirtmek için aktarılmıştır. Görseldeki ayrıntılarla verilen lüks yaşantı izlenimi atmosferi tanıtmak amacıyla betimlemede de verilmiştir.

SBM Örnek 24– 23:32-23:43

“Leon’un yüz kasları gerildi. Bakışları Cevdet’te.”

Replik- Cevdet: Savaş...

“Leon’un boyu Cevdet’ten on santim kadar uzun.”

Replik- Cevdet: Size iyi istirahatler.”

Yukarıda örneklenen sahnede (Örnek 24) kısa repliklerin arasındaki boşluklara karakterlerin karşılıklı gergin konuşmasında yüz ifadeleriyle ilgili bilgi girildiği gibi, görünüşleri ile ilgili bilgi de verilmiştir. Cevdet’in Leon’a aba altında sopa gösterdiği sahnede iki karakterin de kendilerine göre çekinceleri vardır. Leon suçluluk hissettiği için tedirgin, Cevdet de Leon ailesinin başına dert

açabileceği için tedirgindir. Cevdet bu sahnede Leon’la adeta yüzleşmektedir. Bu yüzleşme unsuru birbirlerine çok yakın ama karşı karşıya duran iki karakterin beden dilinden de anlaşılacaktır. Daha yaşlı ve kısa olan Cevdet, kendisinden uzun ve daha genç olan ve normal koşullarda kendisine bir tehdit oluşturabilecek Leon’un karşısında eli güçlü olan karakterdir. Bu duygu karakterlerin beden dilinden okunmaktadır. Dolayısıyla sesli betimlemede “Leon’un boyu Cevdet’ten on santim kadar uzun” bilgisinin sesli betimlemeye eklenmesi bu ‘yüzleşme anının’ canlandırılması açısından önemli bir eklemedir.

Bazı durumlarda da betimlemede bir karakterin hareketi değil, bu hareketin arkasında yatan duygu betimlenir. Nesnel olsa da, çıkarımla oluşturulan bir metin oluşturulur. Çeviride ödünleme (ing: compensation) yaklaşımına benzer bir yaklaşımla metin oluşturulabilir.

SBM Örnek 25 – 23:32-23:43

“Azize kaygılı gözlerle bakıyor.”

Yukarıda verilen sesli betimlemede (Örnek 25) aslında görselde Azize ilk başta başı dikken gözlerini yere doğru çevirir. Betimlemede bu göz hareketinin verilmesi yanlış anlamaya yol açabileceği gibi karakterin bu hareketiyle verilmeye çalışılan duyguyu tam olarak yansıtmayabileceği için çevirmen görselin bire bir betimlemesinden ödün vererek, hareket yerine bu hareketin arkasında yatan duyguyu vermeye yeltenir.

4. Sonuç

Çeviribilim sınıfında tek bir kısa bileşende sesli betimlemenin kapsamlı bir şekilde anlatılması ya da açıklanması söz konusu değildir. Bir sesli betimleme ekibinin gelenekleri ya da sesli betimlemenin kendisinin çevirmene sunduğu bütün olasılıklar kısa bir kesitin incelenmesiyle ortaya konulamaz. Ancak, bu tür kısa bir inceleme bile belli gelenekleri ve düşünce silsilesini anlamak, bazı çevirmen seçimlerini anlamlandırmak ve bir çeviri türünü tanıtmak açısından değerli bir uğraştır.

Eğitmciler olarak, önerilen bir çalışmanın ne gibi kazanımları olacağını önceden tartmak ve değerlendirmek, çalışmanın uygulamasını nasıl şekillendireceğimizi ve bu eğitim bileşenini nasıl sunacağımızı daha açık bir şekilde görmemiz açısından yararlıdır. Dolayısıyla, çalışmada verilen örnekten yola çıkarak, eğitmen, öğrenci ve araştırmacılardan gelen dönütler çerçevesinde örneklenen türden bir çalışmanın yapılmasındaki kazanımların gözden geçirilmesi gerekir.

Sesli betimlemenin bir GİÇ türü olarak ayrıntılı bir akışla tanıtılması, geleceğin çevirmenlerinin yetiştirildiği sınıflarda yeni bir çeviri türüne yer verilmesi, zaten çeviribilim bölümlerinde GİÇ derslerini veren eğitimcilerin sorumluluğundadır. Ancak, görece olarak daha yüzeysel bir bilgilendirmenin ötesinde bir uğraşla sınıf içinde yapılacak örneklemeli ve uygulamalı bir çalışmayla genç çevirmenlerin bu çeviri türüne ilgi duymaları, hatta kariyerlerinde yönelmeleri sağlanabilir. Bölümlerde bu çeviri türü müfredata dâhil edilmiş olmasa bile, bu çeviri türünü tanımaları onların uzmanlaşma ufuklarını genişletebilir. Bölümlerinde bu eğitim verilmiyorsa, arzu edenler bu konuda eğitim veren derneklere¹⁰, yurtdışında bu alana özgülenmiş kurumların eğitimlerine yönelip ek eğitim alabilirler. Eğitimcilerin uygun gördüğü durumda, bu çalışmanın ardından, bir kısa sesli betimleme ödevi de verilebilir ve öğrencilerin öğrendiklerini uygulamaları istenebilir.

Sesli betimleme hakkında ayrıntılı ve örneklemeli bir sunum yapacak veya bir alıştırmayı sınıf ortamında yaptırarak olan eğitmenin yapacağı ön çalışma (deneyimlerimizden yola çıkarak)

¹⁰ Sesli Betimleme Derneği bu alanda en aktif olan kuruluşlardan biridir. Dernek belli zamanlarda eğitim olanakları da sunmaktadır. Bkz: <http://sebeder.org/HAKKIMIZDA-2.html>

eğitimci açısından da zenginleştirici bir deneyim olacaktır. Sesli betimleme konusunda paylaştığı genel bilgiler somutlaşacak ve açıklık kazanacaktır.

Ayrıca, bu çeviri türünün incelemesinden edineceği bilgiler ve deneyim başka çeviri türlerinin eğitiminde de kendisine yararlı olabilecektir. Sesli betimleme incelemesi yapılırken özellikle görsel düzgüye odaklanıldığı için kimi zaman GİÇ derslerinde, zaman kısıtlı olduğundan, üzerinde durulamayan ayrıntılar ön plana çıkacaktır. Bu gibi bir incelemeyle GİÇ türleri arasındaki kesişimler ve ayrışmalar ortaya çıkacak, farklı yaklaşımlarla zenginleşecektir.

Ayrıca, örneklenen türde bir çalışmada görsel ve işitsel düzgülerin ayrıştırılarak incelenmesi ve sonrasında erek ürün oluşumunda bütünsel olarak değerlendirilmesi gerekecektir. Bu süreçte GİÇ derslerinde yeri olan, ancak geleneksel türlerde işitsel düzgüye odaklanıldığı için kimi zaman daha kısaca değinilen bazı konulara çarpıcı örnekler çıkacaktır. Örneğin, kamera ve çekim açılarının çeviride önemi açıkça örneklenebilecektir.

Yukarıda verilen düşünceden hareketle de GİÇ’le örtüşen ve kesişen eksenleri olan film çalışmaları ve uyarlama çalışmaları alanlarında da veriler elde edilebilecektir. Bunların çevirmenleri ilgilendirdiği oranda derslere yansıtılması için somut örnekler dökümü oluşacaktır.

Buna ek olarak, bu gibi çalışmaların yapılması bölümdeki diğer meslektaşların da bu çeviri türünü daha yakından tanımalarını sağlayacaktır. Birden fazla dilde eğitim veren çeviribilim bölümlerinde, derslerde işleyecekleri bileşenleri farklı dil kombinasyonlarında veren meslektaşlarıyla paylaşan ve eşgüdümü sağlayan meslektaşlar, bu gibi çalışmalarla bu çeviri türünün meslektaşlar arasında tanınırlığını da arttıracaklardır.

Yukarıda belirtilen düşünceden devamlı, Türkçe görsel-işitsel ürünlerin Türkçe betimlenmesi hakkında bir sesli betimleme çalışması farklı dil kombinasyonlarında eğitim veren meslektaşların bir arada çalışma geleneklerini de destekleyebilir.

Ayrıca, yapılan çalışmadan sonra bu çeviri türünü incelemeye koyulan ve bunu araştırmak, bu konuda ek eğitim almak için çaba gösteren öğrencilerimiz olduğunu, dolayısıyla da ana amaca ulaşıldığının altını çizmek isteriz.

Örneklenen türden bir çalışmanın çeviribilim öğrencileri ve eğitimcileri açısından yukarıda sayılan kazanımları dışında daha birçok getirisi olacaktır.

Sonuç olarak, çalışma boyunca anlatılan eğitim bileşeni bir öneri olarak sunulmuştur. Deneyimlerimizden yola çıkarak, özellikle görsel-işitsel çeviri dersi veren meslektaşların ders içindeki yenilikçi uygulamaları ve eğitim bileşenlerini çalışma olarak paylaşması, alanımızda eğitim verenlerin bilgi paylaşımını destekleyecek, birbirimizin deneyimleri ve bilgileri üzerine kurarak derslerimizi yenilikleri takip edebilecek şekilde güncellememize yardımcı olabilecek bir çabadır.

KAYNAKÇA

- Baş, N. (2016). *Görsel-İşitsel Çeviri: Dublaj ve Sesli Betimleme*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Benecke, B. (2004). Audio description. *Meta*, 49 (1), 78-80. <https://www.erudit.org/revue/meta/2004/v49/n1/009022ar.html>. DOI: 10.7202/009022ar.
- Braun, S. (2011). Creating Coherence in Audio Description. *Meta*, 56 (3), 645-662. <https://www.erudit.org/revue/meta/2011/v56/n3/1008338ar.pdf>. DOI: 10.7202/1008338ar.
- Chaume Varela, F. (2013). The turn of audiovisual translation: New audiences and new Technologies. *Translation Spaces* 2, 105-123. DOI 10.1075/ts.2.06cha.

- Diaz Cintas, J. (2008). Audiovisual Translation Comes of Age. D. Chiaro, C. Heiss ve C. Bucaria (Ed.), *Between Text and Image: Updating Research in Screen Translation* (s.1-10). Amsterdam: John Benjamins.
- Edgar-Hunt, R., J. Marland, S. Rawle. (2012). *Film Dili*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Finbow, S. (2010). The state of audio description in the United Kingdom- from description to narration. *Perspectives*, 18:3, 215-229. DOI: 10.1080/0907676.2010.485685.
- Fryer, L. (2010). Audio description as audio drama- a practitioner's point of view. *Perspectives*, 18: 3, 205-213. DOI: 10.1080/0907676X.2010.485681.
- Hernandez Bartolomé, A. I. ve G. Mendiluce Cabrera. (2004). Audiodescription: Translating Images into Words for Spanish Visually Impaired People. *Meta*, 49 (2), 264-277. <http://id.erudit.org/iderudit/009350ar>. DOI: 10.7202/009350ar.
- Holland, A. (2009). Audio Description in the Theater and the Visual Arts: Images into Words. J. Diaz Cintas ve G. Anderman(Ed.). *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen* (s. 170-185). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kruger, J-L. (2010). Audio narration: re-narrativising film. *Perspectives*, 18:3, 231-249. DOI: 10.1080/0907676X.2010.485686.
- Matamala, A. ve A. Remael. (2015). Audio-description reloaded: An analysis of visual scenes in 2012 and Hero. *Translation Studies*, 8:1, 63-81. DOI: 10.1080/14781700.2014.943678.
- Maszerowska, A. (2015). Highlight the lights: Towards strategies for audio describing lightening in film. *Perspectives*, 23:3, 406-423. DOI:10.1080/0907676X.2014.996235.
- Okyayuz A. Ş. (2016). *Altyazı Çevirisi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Okyayuz, A. Ş ve M. Kaya. (2016). Erişim Çağında Azınlığa Gönderim ve Bir Çeviri Türü Olarak Sesli Betimleme. *International Journal of Social Science*, Autumn III, 2016, Number: 51, 15-32. DOI: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3803>
- Orero, P. (2005). Audio Description: Professional Recognition, Practice and Standards in Spain. *Translation Watch Quarterly*, I.1, 7-18. http://www.translocutions.com/tsi/twq/translation_watch_quarterly_December2005_issue1_sample.pdf.
- Orero, P. (2008). Three different receptions of the same film. *European Journal of English Studies*, 12:2, 179-193. DOI: 10.1080/13825570802151454.
- Pujol, J. ve P. Orero. (2007). Audio Description Precursors: Ekphrasis, Film Narrators and Radio Journalists. *Translation Watch Quarterly*, 3:2, 49-60.
- Remael, A. ve G. Vercauteren. (2007). Audio Describing the Exposition Phase of Films, Teaching Students What to Choose, *Trans* 11, 73-94.
- Salway, A. (2007). A corpus-based analysis of audio description. J. Diaz Cintas, P. Orero ve A. Remael (Ed.). *Media for All: Subtitling for the deaf, audio description and sign language* (s.151-174). Amsterdam: Rodopi.
- Snyder, J. (2008). The visual made verbal. J. Diaz-Cintas (Ed.) *The didactics of audiovisual translation* (s.191-198). Amsterdam: John Benjamins.
- Szymańska B. ve M. Zabrocka. (2015). Audio description as a verbal and audio technique of capturing films. L. Bogucki ve M. Deckert (Ed). *Accessing Audiovisual Translation* (s.117-136). Frankfurt:Peter Lang Edition.

Udo, J. P., B. Acevedo ve D. I. Fels. (2010). Horation audio describes Shakespeare's Hamlet: Blind and low-vision theatre-goers evaluate an unconventional audio description strategy. *British Journal of Visual Impairment*, 28 (2), 139-156.

İnternet kaynakları

Audio Description International. (2005). Guidelines of Audio Description. <http://www.adinternational.org/ADIGuidelines.html>. (son erişim tarihi Mayıs 2017).

Amerika Birleşik Devletleri Sesli Betimleme Konfederasyonunun – Sesli Betimleme İlkeleri Kılavuzu- <http://www.acb.org/adp/guidelines.html> (son erişim tarihi Mayıs 2017)

ITC. (2000). ITC Guidelines on standards for audio description. http://www.itc.org.uk/codes_guidelines/broadcasting/tv/sub_sign_audio/audio_description_stnds/?a=87101. (son erişim tarihi Mayıs 2017)

Ofcom. (2008). *Code on Television Access Services*. http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/broadcast/other_codes/ctas.pdf. (son erişim tarihi Mayıs 2017)

Sesli Betimleme Derneği – Eğitim Olanakları- <http://sebeder.org/HAKKIMIZDA-2.html> (son erişim tarihi Mayıs 2017)

Sesli Betimleme Derneği – Sesli Betimleme yapılan ürünler -<http://sebeder.org/index.html>- (son erişim tarihi Mayıs 2017)

Görsel-işitsel kaynaklar

Desperate Housewives. (2004-2012). Yönetmen: Marc Cherry. Yapım Şirketi: Cherry Alley Productions. http://www.imdb.com/title/tt0410975/?ref_=nv_sr_1

Ocean's 13. (2007). Yönetmen: Steven Soderbergh. Yapım Şirketi: Warner Bros., Village Roadshow Pictures, Jerry Weintraub Productions. <http://www.imdb.com/title/tt0496806/>

Öyle bir Geçer Zaman Ki. (2010- 2013). Yönetmen: Zeynep Günay. Yapım Şirketi: D Productions. <http://www.imdb.com/title/tt1784141/>

Troy. (2004). Yönetmen: Wolfgang Peterson. Yapımcı: Warner Bros. http://www.imdb.com/title/tt0332452/?ref_=fn_al_tt_1

Vatanım Sensin. (2016-2017). Yönetmen: Durul & Yağmur Taylan. Yapım Şirketi: TIMS. http://www.imdb.com/title/tt6132720/fullcredits?ref_=tt_ov_st_sm.